

RAKENTAVAN JOURNALISMIN PROJEKTIN
OIKEUTUS LUCIANO FLORIDIN
INFORMAATION FILOSOFIAN AVULLA

Veli-Pekka Kelloniemi
Maisterintutkielma
Filosofia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
syksy 2019

TIIVISTELMÄ

Veli-Pekka Kelloniemi

Rakentavan journalismin projektin oikeutus Luciano Floridin informaation filosofian avulla

Pro gradu -tutkielma

Filosofia

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2019

Pääohjaaja Olli-Pekka Moisio. Apuohjaaja John Pajunen.

61 sivua

Sovellan tässä tutkielmassa Luciano Floridin informaation filosofiaa rakentavan journalismin projektin taustalla tunnistamani implisiittisten normien oikeuttamiseen. Esitän normit kahtena teesinä, joille osoitan analogian Floridin filosofisesta viitekehyksestä. Ensimmäinen teesi on epistemologinen, ja se odottaa journalismilta aktiiviselle ihmiselle relevantin sisällön tuottamista. Toinen teesi on normatiivinen, ja se koskee journalismin vastuun ja tehtäväkentän laajentamista yhteiskunnassa siten kuin Floridin infosfäärin lait edellyttävät. Floridin konstruktionismi teoreettisena viitekehyksenä sitoo molemmat teesit yhteen.

Vastaavan analogian olisi voinut mahdollisesti rakentaa jonkun toisenkin filosofin ajatuksiin nojautuen, mutta Floridin filosofia on journalismiystävällistä lähtökohdiltaan. Floridin informaation filosofiassa semanttinen informaatio on hyvin muodostunutta, merkityksellistä ja totuudellista dataa, joka voi päivittyä tiedoksi ollessaan myös relevanttia ja hyvin perusteltua. Journalismin informaation relevanttiuden määrää yleisö, siksi ihmiskäsitys on tärkeä relevanttiuden määrittelyssä. Perustelun suorittaminen kysymys–vastaus -verkoston avulla sisältää analogian journalismin ”tarinan kerrontaan”. Sekä Floridi että rakentavan journalismin projekti katsovat kysymyksenasettelulla olevan suuren merkityksen tarkasteltavan asian kannalta. Etiikan kannalta informaatiolla on Floridin mukaan semanttisen tason ohella myös ontologinen taso. Tutkielmassa journalismi istutetaan infosfäärin ontologiselle tasolle integroidun RPT-mallin avulla. Näin rakentavan journalismin vastuu ympäristönsä hyvinvoinnista tulee perustelluksi.

Rakentavan journalismin projektille on aiemmin esitetty akateemisessa maailmassa vain positiiviseen psykologiaan nojautuva metodologinen määritelmä. Rakentavan journalismin normatiivisten ja episteemisten vaatimusten filosofinen oikeutus on vielä esittämättä, ja se onnistuu mielestäni hyvin Floridin filosofisen viitekehyksen avulla.

Avainsanat: rakentava journalismi, konstruktionismi, Luciano Floridi, informaation filosofia, infosfääri, proaktiivinen etiikka, demiurgi.

Olen saanut tukea maisterinopintoihini Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKESilta ja Kymin Osakeyhtiön 100-vuotissäätiöltä. Opinnot mahdollisti työnantajani Poiju Julkaisu Oy:n myötämielisyys.

ABSTRACT

Veli-Pekka Kelloniemi

Justification of the constructive journalism project by Luciano Floridi's philosophy of information

Master's thesis

Philosophy

Faculty of Social Sciences and Philosophy

University of Jyväskylä

Autumn 2019

Primary mentor Olli-Pekka Moisio. Secondary mentor John Pajunen.

61 pages

In this master's thesis I will apply Luciano Floridi's philosophy of information in order to justify implicit norms of the constructive journalism project as I have interpreted them. I will introduce these norms as two theses, and I will introduce an analogy between these two theses and the philosophical framework of Floridi. The first thesis is epistemological. It requires journalism to produce relevant news content for active human agents. The second thesis is normative. It concerns the expansion of both responsibility and mission of journalism in society as demanded – I argue – by the laws of the infosphere. Constructionism as Floridi's philosophical framework will tie these two theses together.

A similar analogy could possibly be done with reference to another philosopher. I have applied Floridi because his philosophy is journalism-friendly. Floridi states that semantic information is well-formed, meaningful and truthful data that can be updated to knowledge when being relevant and properly accounted for. In journalism it is the audience that defines the relevance of given information. This is why when defining relevancy, one needs to define also the idea of man. Accounting information via the question-answer-network includes a direct analogy to journalism as "story-telling". Both Floridi and the constructive journalism project argue that the way one sets questions has great importance to the chosen topic. In Floridi's ethics information has – besides semantic level – also an ontological level. I will argue that an integrated RPT-model reveals journalism's place on the ontological level. This will explain why journalism has responsibility over the well-being of its surroundings in the infosphere.

Currently, the constructive journalism project has been defined in the academic world only by methods of positive psychology. Yet, philosophical justification of this project's epistemic and normative requirements has not been done. I argue this can be done within Floridi's philosophical framework.

Keywords: constructive journalism, constructionism, Luciano Floridi, the philosophy of information, infosphere, proactive ethics, demiurge.

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	5
2. Teoreettinen viitekehys: konstruktionismi, ja keskeisten käsitteiden määrittely.....	11
3. Tutkimusongelman ja -suunnitelman tarkempi kuvaus.....	19
4. I Teesi: Negatiivinen journalismi ei anna relevanttia kuvaa maailmasta....	21
4.1. I Teesi täydentyy: ...tarvitaan myös rakentavaa journalismia.....	24
4.2. Yhteenveto I teesistä.....	29
5. II Teesi: Negatiivinen journalismi aiheuttaa kuplautumista,	30
5.1. Hyvän Tahdon tragedian tausta.....	31
5.2. Hyvän tahdon tragedian esittely.....	34
5.2.1.”Hyvä Tahto”.....	34
5.2.2. Traaginen ja skandaalinen, IT-heodikean ongelma ja Hyvän Tahdon tragedia.....	36
5.2.3. Kuplautuminen vs. Ludovico-tekniikka.....	38
5.3. Kuplautumisen ongelman vastaukset (4kpl) Floridilla.....	39
5.3.1. Lisää voimaa.....	40
5.3.2. Lisää laatuinformaatiota.....	41
5.3.3. MAS ja DM.....	42
5.3.4. Ontologisesti laajennettu eettisyys.....	43
5.3.5. Vastausten arviointi.....	45
5.4. II Teesi täydentyy: ...journalismin tulee ottaa aktiivinen rooli ongelmanratkaisussa.....	47
5.4.1. Konstruktiivinen etiikka.....	48
5.4.2. Rakentava journalismi RPT-mallissa.....	50
5.4.3. Infosfäärin lait.....	53
5.5. Yhteenveto II teesistä.....	55
6. Loppuyhteenveto ja -päätelmä.....	56
Lähteet.....	59

1. JOHDANTO

”Much of journalism has been dominated by framework of conflict and negativity.” (McIntyre & Gyldensted 2017, 20.)

Rakentavan journalismin liike on lähtöisin journalistien itsensä keskuudesta. Liikkeen väite on kova: perinteinen journalismi on rikki. Se on rikki monella tasolla. Negatiivispainotteinen eli konflikteja ja kriisejä painottavin uutiskriteerein tehty journalismi ei piirrä arvojensa mukaista reilua kuvaa maailmasta. Negatiivisuus vieraannuttaa lukijat paitsi uutismedioista, mikä näkyy laskevin tilaajalukuina heijastuen yhtiöiden talouteen, myös demokraattisesta päätöksenteosta, mikä näkyy populismin nousuna ja kääntymisestä vaihtoehtoisten totuuksien (*fake news*) puoleen. Negatiivispainotteinen journalismi heikentää lukijan myötätunnon tuntemista inhimillisen tragedian edessä. Paradoksaalisesti journalismi, joka toimii yhteisen edun¹ (*public interest*) nimissä, aiheuttaa demokratialle tuhoa ja yleiselle ilmapiirille apatiaa (Bro 2019, 3) eikä ota siitä vastuuta. Rakentavan journalismin projekti penää journalismilta perinteistä suurempaa yhteiskuntavastuuta ja roolia lähinnä metodologian päivittämisen kautta – lisäämättä kuitenkaan mitään siihen, mitä yleisesti ajatellaan hyviksi journalismin arvoiksi².

”Tällaisen ajattelun taustalla on konstruktionistinen näkemys journalismista ja mediasta: maailmasta kertominen ei ole koskaan pelkkää tiedonvälitystä tai tapahtumien heijastamista peilin tavoin, vaan kuva todellisuudesta rakentuu erilaisten valintojen kautta. Media on väistämättä osallinen siinä maailmassa, mistä se kertoo, ja esimerkiksi konfliktien saama julkisuus vaikuttaa usein tapahtumien kulkuun.” (Hautakangas, Ahva ja Haara 2018, 5.)

Rakentava journalismi tekee tavallaan välttämättömyydestä hyveen, ottaa aktiivisen roolin yleisen hyvän edistäjänä ja ottaa myös vastuun toiminnastaan tosissaan. Helposti voisi ajatella, että tämä on ns. agendajournalismia tai subjektiivista asianajoa (*advocacy*) eli jonkin tietyn piirin intressin ajamista journalismin siivellä. Tällaisesta liikkeestä sanoudutaan kuitenkin jyrkästi irti (esim. Haagerup 2017, 146).

1. Yhteisen edun -käsitteen määrittelyn ongelmasta kerrotaan luvussa 5.4.3.
2. Yleisistä journalismin arvoista kerrotaan luvussa 2.

Rakentava journalismi ei ole varsinainen lehdistöteoria, vaikka sen voidaankin nähdä pohjautuvan suuressa kuvassa mm. sosiaalisen vastuun teoriaan (McIntyre & Gyldensted 2017, 22) ja tämän puolestaan liberalistiseen lehdistöteoriaan (Heinonen 1995, 26). Rakentavalla journalismilla on myös samanlaista taustaa kuin kansalaisjournalismilla (*civic journalism*, McIntyre & Gyldensted 2017, 22). Peter Bro näkee siinä myös samoja piirteitä kuin jo Joseph Pulizerin käytännön ajatuksissa³. Tämän kirjoituksen kannalta liikkeen juurten yksityiskohtainen kaivaminen ei ole tärkeää, vaan se mitä rakentava journalismi on tänä päivänä projektina.

Rakentava journalismi on kattokäsite (kts. McIntyre & Gyldensted 2017, 24) samantyyli- sille suuntauksille kuten mm. ratkaisujournalismi (*solutions journalism*), rauhajournalismi (*peace journalism*) tai Suomessakin harjoitettu sovittelujournalismi (kts. Hautakangas, Ahva ja Haara 2018, 6). Lukkoon lyötyä akateemista määrittelyä käsitteellä ei kuitenkaan ole, eikä sellaista ole eksplisiittisesti haluttukaan antaa. Liikettä ovat koettaneet käsitteellistää akateemisessa maailmassa Karen McIntyre ja Cathrine Gyldensten (2017), jotka antavat metodisen määritelmän rakentavalle journalismille positiivisten psykologisten käytäntöjen kautta, mutta he eivät pidä metodologista määritelmää kattavana. Tässä tutkielmassa esitellään ko. määritelmä, mutta en lähde tutkimaan asiaa tässä tutkielmassa psykologian näkökulmasta, vaan pitäydyn filosofian näkökulmassa.

Rakentava journalismi on (korjaus-)liike, joka on vielä muovautumassa projektitasolla. Sitä harjoitetaan muun muassa Euroopassa, erityisesti Tanskassa, ja Yhdysvalloissa, joissa on vahvat alan toimijaverkostot. Käytännön tasolla arvioituna rakentavassa journalismissa kyseessä on vain juttutyylit tai -tyyppi, lisä (*supplement*) tavalliseen journalistiseen artikkeliansaaliin (kuten esim. gonzo-journalismi) metodeineen.

”[C]onstructive journalism is not meant to substitute, but rather to supplement more traditional norms and forms of journalism”. (Bro 2019, 10.)

Rakentavalla journalismilla on kuitenkin tiettyjä normatiivisia implikaatioita – esimerkiksi perinteistä lehdistöteoriaa laajempi yhteiskuntavastuun ja -roolin käsite –, joiden filosofinen oikeutus, nykyisten lähinnä psykologisten perustelujen ohella, on tällä hetkellä täysin

3. Bron mukaan (Bro 2019, 1–2) Pulizer halusi lehtien palvelevan yhteisöä konstruktiiivisella tavalla.

tekemättä. Toivottavasti tämä ei viesti Luciano Floridinkin (2019, 207) merkille panemaa filosofian merkityksen vähättelyä ajassa.

Tämän tutkielman tavoite on osoittaa, että rakentavan journalismin projektille ja sen taustalla tulkintani mukaan oleville implisiittisille normeille on löydettävissä oikeutus italialaisen Luciano Floridin⁴ (1964–) informaation filosofiasta.

Tutkimuskysymykseni on ”Kuinka rakentavan journalismin projektin voi oikeuttaa Luciano Floridin informaation filosofian avulla?” Suoritan tutkimustehtävän analogian kautta, esittämällä rakentavan journalismin projektin kahtena teesinä, jotka sitten ”käännän” Floridin kielelle ja esitän hänen informaation filosofiansa viitekehyksessä. Teesit muotoilen liikkeen missiosta:

”[T]o craft productive news stories that engage readers in an effort to improve well-being and accurately portray the world.” (McIntyre & Gyldensten 2017, 31.)

Rakentavan journalismin mission voi purkaa neljään osaan: ”produktiivisten uutisten teko” ja ”maailman täsmällinen esittäminen” ovat episteemisiä osia, ”lukijoiden osallistaminen” ja ”hyvinvoinnin edistäminen” normatiivisia.

Ensimmäinen Floridin viitekehyksessä muotoilemani rakentavan journalismin teesi on episteeminen: rakentavaa journalismia tarvitaan relevantin⁵ kuvan saamiseksi maailmasta. Relevanssin määrittelee tässä yhteydessä tulkintani mukaan yleisö. Rakentavan journalismin ja Floridin käsitys aktiivisesta ihmisestä toimii perusteluna – ja sitä kautta oikeutuksena – rakentavan journalismin tarpeelle.

4. Floridi on tunnettu digitaalisen etiikan, informaatioteknologian filosofian ja informaation filosofian tuntija. Hän työskentelee tällä hetkellä Oxfordin yliopiston filosofian ja informaation etiikan professorina. Sen lisäksi hän muun muassa johtaa Oxfordin Internet instituutin Digital Ethics Labia ja työskentelee Alan Turing instituutille. Suurelle yleisölle tunnetummin hän on työskennellyt EU:n datansuojeluviranomaiselle Eettisten neuvonantajien ryhmässä (Ethics Advisory Group) ja oli omalta osaltaan vaikuttamassa mm. EU:n GDPR (General Data Protection Regulation) tietosuojasetukseen, jonka mukaan mm. jokaisella on oikeus tulla unohdetuksi ja jonka mukaan yhtiöt eivät saa säilyttää EU:n kansalaisten tietoja EU:n ulkopuolella.

5. Relevanttius on tässä yhteydessä tekninen termi. Se liittyy Floridin tapaan ymmärtää tietoa relevanttina ja hyvin perusteltuna semanttisena informaationa.

Toinen teesi puolestaan liittyy journalismin rooliin yhteiskunnassa eli on luonteeltaan normatiivinen. Negatiivinen journalismi aiheuttaa empatiavajetta ja kuplautumista – Floridin termein *Hyvän Tahdon tragedian*. Tätä ongelmaa analysoidaan tiedon, voiman ja eudokian⁶ kolmiyhteyden avulla. Normatiivinen oikeutus journalismin osallistumiselle ongelman ratkaisuun (eli hyvinvoinnin edistämiseen ja lukijoiden osallistamiseen) löytyy Floridin konstruktivisesta etiikasta, integroidusta RPT-mallista sekä infosfäärin laeista.

Esittelen tutkimussuunnitelmaani vielä tarkemmin kappaleessa 3. Tutkimustulokseni on se, että Floridin informaation filosofian avulla tehdyllä analogialla voidaan esittää perusteltu oikeutus rakentavan journalismin projektille, siten kuin olen sen teeseinä esittänyt.

Yhteistä Floridin informaation filosofian ja rakentavan journalismin projekteille on se, että ne ovat molemmat vielä muovautumassa ja tavallaan alkutekijöissään olevia projekteja, joku voisi sanoa jopa ”raakileita”, silti hyvin ajankohtaisia. Filosofiaa tehdään ajassa ja aikaan, kuten Floridi toteaa (2019, 24). Floridin informaation filosofian neljästä pääteoksesta viimeisin (*The Politics of Information*) on tätä kirjoittaessa vielä julkaisematta. Toisaalta politiikka tai se, kuinka journalismi mahdollisesti osallistuu politiikkaan muutoin kuin vaihtoehtojen esille tuojana ja julkisen keskustelun mahdollistajana, ei ole tämän kirjoituksen aiheenakaan.

Toinen yhtymäkohta Floridille ja rakentavalle journalismille on pyrkimys paitsi analysoida, myös vaikuttaa tutkimuskohteeseensa, kehkeytymässä olevaan infosfääriin (Floridi 2013, 6) tai sen osa-alueeseen journalismiin (Haagerup 2017, 144).

Mielestäni tärkein aiheita yhdistävä tekijä on kuitenkin tietynlainen valistuksen hengen eteenpäin vieminen, minkä tunnistan sekä Floridissa että rakentavan journalismin harjoittajissa. Tarkoitan tällä sellaisia asioita kuin humanismi, usko järkeen, *konstruktionismi* (ei ”konstruktivismi”), optimismi sekä syvä yhteisen vastuun tunto – samanlainen käsitys ihmisestä aktiivisena toimijana.

Mielestäni hyvä lähtökohta Floridin soveltamiselle rakentavan journalismin liikkeen analysoimiseen on hänen filosofian traditiosta nostamansa ja korkealle arvostamansa tekijän tie-

6. Eudokia tarkoittaa halua toimia moraalisesti oikein, hyväntahtoisuutta. Tähän palataan tarkemmin luvussa 5.2.1.

don (*maker's knowledge*) painottaminen. Kuka tuntee artefaktinsa paremmin kuin sen tekijä (Floridi 2019, 34)? Juuri siksi voisi uskoa floridilaisten ottavan todesta väitteen ”journalismi on rikki”, kun sen esittävät henkilöt tulevat journalismin sisältä, sorvin ääreltä (Bro 2019, 3).

Floridin filosofiaa koetan avata tutkielman edetessä sen verran kuin katson tarpeelliseksi ja välttämättömäksi tehtäväni kannalta. Kaikkea esitettyä teoriaa ei ole yhden tutkielman puitteissa mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan koettaa selittää juurta jaksan. Koska tutkielman tavoite on nimenomaan soveltaa Floridin filosofiaa, katson Floridin filosofian kokonaisvaltaisen kriittisen arvioimisen tämän tutkielman pääasiaan kuulumattomaksi tehtäväksi, vaikka toki useita kriittisiä huomioita tulen tekstissä esittämään.

Floridin kehittelemää informaation filosofiaa tai etiikkaa ei ole tietääkseni aiemmin sovellettu rakentavaan journalismiin. Floridi soveltaa sitä itse tietokone-etiikkaan sekä muutama muihin erityisaloihin: ”It is encouraging that IE (*informaation etiikkaa, oma lisäys*) has already been fruitfully applied to deal with a variety of real issues, including the ’tragedy of the digital commons’ (...), the digital divide (...), the ethics of computer games (...) and of computer cheating (...), environmental issues (...), software protocol design (...), and trust online (...).” (Floridi 2015, 314.)

Koska mitä tahansa asiaa voi lähestyä informaationäkökulmasta, Floridin filosofian (erityisesti abstraktion metodin) soveltamisessa on vaaransa. Floridin mukaan informaationäkökulma on suositeltava vain, jos siitä on oikeasti käsiteltävän asian kannalta hyötyä. Rakentavan journalismin kohdalla uskon vahvasti asian olevan näin.

Kiinnostavaa olisi ollut, tutkielman aiheen puitteissa, hieman pohtia Floridin yhtymäkohtia muihin nykyfilosofeihin. Esimerkiksi linkki Jürgen Habermasin teoriaan tiedonintresseistä olisi ollut allekirjoittaneen mielestä luonteva suunta laajemmille pohdinnoille. Tällaiseen tarkasteluun ei ole kuitenkaan mahdollisuutta tässä tutkielmassa, osin myös siksi että Floridi pitää ko. henkilöön teksteissään tarkoituksella välimatkaa (Floridi 2015, 208).

Rakentavan journalismiin liittyvä aineisto, johon nojaudun tässä tutkielmassa, on pääasiassa artikkelipohjaista. Aiheeseen liittyvät kirjat, esimerkiksi Gyldenstedin *From Mirrors to Movers* (2015) ja Haagerupin *Constructive News* (2017), ovat pikemminkin käytännön op-

paita kuin akateemisia opuksia. Olen käyttänyt hyväkseni myös rakentavaan journalismiin liittyvien instituutioiden nettisivuilta *constructiveinstitute.org* ja *solutionsjournalism.org* löytyvää materiaalia. Muun yleisesti journalismiin liittyvän lähdeaineiston olen koettanut pitää mahdollisimman suppeana valitusta filosofian näkökulmasta johtuen.

Floridin kohdalla nojaudun pääasiassa hänen kolmeen julkaistuun pääteokseensa *The Philosophy of Information* (2011), *The Ethics of Information* (2013) ja *The Logic of Information* (2019). Viittauksia on myös Floridin teoksiin *Information: Short Introduction* (2010) ja *The Fourth Revolution* (2014). Floridin filosofian kommentaattoreista olen käyttänyt Massimo Durantea.

Lopuksi haluan vielä painottaa, että journalismiaiheesta, johon liittyy myös positiivinen psykologia, huolimatta kyseessä on nimenomaan filosofinen tutkielma. Painopiste on rakentavan journalismin *filosofisessa* oikeuttamisessa, ei journalistiikassa eikä psykologiasa.

Esittelen seuraavassa (luku 2.) hieman käyttämäni teoreettista viitekehystä eli Floridin konstruktionistista informaation filosofiaa. Määrittelen myös joitain toistuvia käsitteitä. Seuraavaksi (luku 3.) esittelen vielä tutkimussuunnitelmani hieman tarkemmin. Sitten siirryn (luvut 4. ja 5.) itse teesien käsittelyyn. Lopussa (luku 6.) vedän yhteen tutkimuksen tulokset ja osoitan Floridin filosofian käyttökelpoiseksi rakentavan journalismin projektin oikeuttamiselle valitsemallani tavalla.

Sisällöllisesti joitain asioita olisin voinut käsitellä tässä tutkielmassa myös muussa kuin valitsemassani järjestyksessä. Esimerkiksi vasta luvussa 5.4.2. esitetty integroitu RPT-malli on keskeinen journalismin (tai minkä tahansa muun agentin) asemoinnissa paitsi episteemiseen ympäristöönsä, myös erityisesti Floridin eettisen ajattelun kannalta. Itse koen valitsemani järjestyksen loogisimmaksi tarkoitukseni kannalta, mutta mikään ei estä lukijaa poikkeamasta valitusta esittämisjärjestyksestä.

2. TEORIATAUSTA: KONSTRUKTIONISMI, JA KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

”Reality in itself is not a source but resource for knowledge”. (Floridi 2015, 370.)

Luciano Floridin filosofialle on olennaista konstruktionismi. Hänen mukaansa maailmaa ei löydetä tai keksitä vaan se muotoillaan (*design*, Floridi 2015, 2), mikä on keskeisimpien kysymysten osalta nimenomaan filosofian tehtävä. Floridi avaa filosofiaansa englanninkielisellä sanaleikillä: ”[C]onstructionism is neither realism nor constructivism, because knowledge neither *describes* nor *percibes* how the world is but *inscribes* it with semantic artefacts.” (Floridi 2019, 30.) Journalismiin sovellettuna konstruktionismissa on kyse sosiaalisen todellisuuden tuottamisesta.

Filosofia on käsitteellistä muotoilua ja se on sitä aina nimenomaan jotain tarkoitusta varten. Filosofin tehtävänä on valita/luoda sopivat käsitteet ja erityisesti sopivat abstraktion tasot (*levels of abstraction*, jatkossa LoA), joista muodostuu ”käyttöliittymä” (*interface*), jolla tarkastelijan on valittua ongelmaa eli tarkastelun kohdetta tuloksellisinta lähestyä ja mallintaa.

Konstruktionismi väistää perinteisen filosofian ”väävät” dikotomiat, kuten subjektivismi vastaan objektivismi, mutta ei ole kuitenkaan relativismia. Floridi kuvaa asiaa toisella sanaleikillä: maailmassa oleva tulkitsematon data ei ole informaation lähde (*source*) vaan resurssi (*resource*), ja edelleen: ”[D]ata make possible only certain range of information constructs at a given level LoA for particular purpose, and not all constructs are made possible equally easily.” (Floridi 2014, 77.) Relativismi ei käy, sillä mielen ulkopuolinen ja siitä riippumaton raakadata rajaa tulkintamallin (*model*) käyttömahdollisuuksia. Toisaalta valittu kysymys määrittää järkevän abstraktion tason (LoA), joka myös rajaa mallin mahdolliset vastaukset. Eri malleja voidaan verrata (Floridi 2019, 44) keskenään tuloksellisuuden tai esimerkiksi niiden informatiivisuuden perusteella, vaikka ne olisivatkin muutoin yhteismitattomia. Eri LoA:n mukaan tehtyjä malleja ei yhdistä mikään absoluuttinen ”Grand Model”, synteesi, vaan kaikki ”99 versiota samasta tarinasta” (so. datasta) ovat toisiaan täydentäviä (*complementary*): sisäkkäisiä (*nested*, esim. astronomia ja fysiikka, tai kansallistason ja paikallistason journalismi) tai irtonaisia (*disjoint*, esim. astronomia ja ast-

rologia, tai ammattietiikkaan sitoutunut ja ammattietiikkaan sitoutumaton journalismi). Kysymyksenasettelu ja sen tarkoitus määrää tuloksen. Kysymyksissä tärkeää on koettaa eksplikoida usein implisiittinen LoA. Kysymykset, joilta LoA tuntuu puuttuvan, eivät ole mielekkäitä. ”[D]o not ask absolute questions, for they just create an absolute mess.” (Floridi 2014, 74.) Tässä kohdassa voisi todeta John Tukeyn sanoin: on parempi vastata väärin oikeaan (oikein asetettuun) kysymykseen kuin oikein väärään (väärin asetettuun) kysymykseen (Mitroff & Silvers 2010, 1). Palaan kysymyksenasettelun tärkeyteen vielä tarkemmin mm. luvussa 4.1.

Floridi kuvaa asemoitumistaan relativismin ja absolutismin välille relationaalisuudeksi John Searlille kirjoittamassaan avoimessa kirjeessä (koskien erään kirjansa arviota) näin:

”[The] dichotomy between *relative* (or subjective) vs. *absolute* (or objective) phenomena (...) is no longer adequate because today we know that many phenomena are *relational*. For example, whether some stuff qualifies as food depends on the nature both of the substance and of the organism that is going to absorb it. Yet relativism is mistaken, because not any stuff can count as food: sand never does.” (Www.nybooks.com/articles/2014/12/18/information-desk/.)

Floridin episteemisten tasojen -teorialle on olennaista – tietotekniikan yhteiskunnallisen murroksen myötä – nimenomaan informaationäkökulman valitseminen (omien) mallien lähtökohdaksi. Hän tarkastelee (Floridi 2015, 6) maailmaa ja siinä toimivia agenteja informaation – ominaisuuksien, prosessien, suhteiden, viestien – näkökulmasta, infosfäärinä ja informaatio-olentoina (*infor*g).

Massimo Duranten (2017, 11) mukaan Floridin filosofia on epistemologista (ei ontologista) konstruktionismia. Kantin ajattelun tavoin noumenaalinen maailma – ja sen peilimäinen representaatio – on tavoittamattomissa. Muokkaamme aktiivisesti kokemustamme (kysymyksen asettelua) maailmasta, ja tästä syystä, olemme Duranten mukaan siitä (tekemästämme konstruktiosta) tietyssä mielessä (LoA:n teleologisuuden vuoksi) vastuussa (Durante 2017, 16–17). Floridin konstruktionismissa on epistemologis-eettinen lataus valmiiksi sisään rakennettuna. Sama vastuu pätee tulkintani mukaan myös journalismin konstruimaan kuvaan maailmasta.

Mainittakoon vielä tässä yhteydessä, että konstruktionismin, informaationäkökulman ja normatiivisen latauksen (LoA:n teleologisuuden) ohella Floridin filosofiseen metodiin liittyy etiikan osalta vahva makrotason ajattelu, kokonaisvaltaisuus (*e-nvironmentalism*, Floridi 2010, 121), johtuen edellä mainitusta asiasta, että olemme rakentamassa uutta infosfääriä, myös asumispaikkana. Vaikka Floridin mukaan juuri ihmisellä on erityinen asema ympäristössään, etiikkaa on hedelmällisempää lähestyä ympäristön kuin egon näkökulmasta. Floridi tavallaan virittää ympäristöetiikan äärimilleen; etiikkaa ei lähestytä elämän vaan informationaalisesti tulkitun olemassaolon näkökulmasta. Informaatio-olennoille olemisen ehto (infosfäärissä) on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa ympäristöönsä (Floridi 2013, 10), siksi – toisin kuin perinteisesti filosofiassa tehdään – Floridi ei käynnistä etiikan hahmottelua ihmisagentista tai edes agentista käsin. ”Mikä on hyvää infosfäärille?” Tämä (perinteisen etiikan teorioiden kannalta yllättävä) kysymys on Floridin informaation etiikan lähtökohta.

Myös rakentava journalismi on huolissaan siitä, millaisen informaatioympäristön journalismi saa aikaan. Rakentava journalismi on metodologisesti määriteltynä:

”(...) an emerging form of journalism that involves applying positive psychology techniques to news processes and production in an effort to create productive and engaging coverage, while holding true to journalism's core functions.”
(McIntyre & Gyldensted 2017, 23.)

Positiivisen psykologian tekniikat ovat edellä mainitun lähteen mukaan seuraavat: 1. Maailman hyvinvointimallin näkeminen tautimallin ohella. (Tästä lisää myöhemmin luvussa 4.1.) 2. PERMA-elementtien käyttäminen journalistisessa artikkelissa (*Positive emotion, Engagement, good Relationships, Meaning, and Achievement in the news process*). 3. Konstruktiivinen haastattelutaktiikka. (Tästä lisää myöhemmin luvussa 4.1.) 4. Ongelmien mahdollisiin ratkaisuihin keskittyminen. (Tästäkin lisää myöhemmin luvussa 4.1.) 5. Positiivisten tunteiden herättäminen (*silver lining*).

Edellä mainittu lista ei ole tarkoitettu kaiken kattavaksi. Tämä on ensimmäinen hahmotelma aiheen akateemisesta määrittelystä: ”As discussed, practitioners have not agreed on a single definition of constructive journalism.” (Ibid, 26.) Tämän tutkielman kannalta rakentavan journalismin projektin tarkalla deskriptiivisellä tai metodologisella määrittelyllä ei

ole merkitystä muuta kuin siinä määrin, että tunnistan siinä kaksi keskeistä normatiivista teesiä: episteemisen (listan kohdat 1. ja 3.) ja normatiivisen/yhteiskunnallisen (listan kohta 4.). Kohdat 2. ja 5. liittyvät puolestaan tässä yhteydessä mielestäni Floridin yksityisyyden käsitteeseen. Sivuan jännitteikästä asiaa myöhemmin tekstissä (luvussa 5.1.), mutta positiivinen psykologia tunteiden propagoimisineen ei ole tämän tekstin kannalta keskeisenä teemana, vaan rajaan sen pois.

Tässä kohdassa on hyvä vielä erikseen mainita, mitä rakentava journalismi ei ole. Positiivinen journalismi ei sinänsä ole vielä rakentavaa journalismia. Uutinen puusta pelastetusta kissasta tai lottovoiton saaneesta perheestä on positiivinen, muttei vielä rakentavaa journalismia.

Rakentava journalismi tarkoittaa sisällöllisesti pääasiassa artikkeleita, jotka koskevat jotain sosiaalista ongelmaa ja jotain vastausta (ei välttämättä ratkaisua) siihen. Se pyrkii kehystämään kohdettaan myös metodisesti eri lähtökohdasta kuin perinteinen journalismi (kts. taulukko 1 alla).

Verrattaessa rakentavaa journalismia ajankohtaiseen journalismiin tai tutkivaan journalismiin saadaan erilainen näkökulma aika-akselin, tarkoituksen, kysymyksenasettelun, tyylin, journalismin roolin ja painopisteen osalta.

TAULUKKO 1.

CONSTRUCTIVE JOURNALISM IN COMPARISON			
	Breaking	Investigative	Constructive
Time	Now	Yesterday	Tomorrow
Goals	Speed	Blame	Inspiration
Questions	What? When?	Who? Why?	What now? How?
Style	Dramatic	Critical	Curious
Role	Police	Judge	Facilitator
Focus	Drama, conflict	Crooks, victims	Solutions, best practise

(Lähde: <https://constructiveinstitute.org/Constructive-Journalism/Constructive-Journalism>)

Tulen myöhemmin tässä tutkielmassa esittämään, että rakentavaa journalismia voi määrittää sisällöllisesti myös yleisön kautta. Rakentavaa journalismia tehdään yleisölle, joka koostuu mahdollisista aktiivisista toimijoista, ei vain passiivisista kokijoista.

Journalismista puhuttaessa viitataan tässä tutkielmassa länsimaiseen, poliittisesti sitoutumattomaan (eli ammattietikkaan sitoutuneeseen) kaupalliseen tai valtio-omisteiseen (yleisradiotyypiseen) uutismediaan. Journalismi on uutisten laadintaa ja julkaisua. Journalismia ei ole tarkoituksen mukaista alkaa määritellä tässä yhteydessä sen tarkemmin; rakentava journalismi tavallaan koettaa uudelleen määritellä sitä metodien ja vastuun kautta. Kuten sanottua deskriptiivisten määrittelyiden sijaan tavoitteenani on rakentavan journalismin keskeisten teesien normatiivinen oikeuttaminen.

Yleisillä journalismin arvoilla viitataan mm. raportoinnin vapauteen, tarkkuuteen, reiluuteen ja harmin välttämiseen (McQuail 2013, 54–71).

Journalismin ammattietikalla viitataan Suomen oloissa journalismin itsesääntelyelin Julkisen sanan neuvoston (JSN:n) *Journalistin ohjeisiin*. Journalistiikassa ”journalismin etiikkala” tai journalistietikalla tarkoitetaan yleensä juuri tätä ammattietikkaa (Mäntylä 2008, 50). Yksittäiset journalistit voivat puolestaan edustaa jotain filosofisen tradition mukaista normatiivista etiikkaa ja tulkita ammattietikkaa sen mukaan – tietäen tai tietämättään. Mäntylän (2008, 56) mukaan käytännössä journalistit eivät työkiireeltään ehdi aina kovin syvälliseen eettisiin reflektointiin, eivätkä ole sitoutuneet välttämättä yksittäiseen normatiivisen etiikan traditioon vaan noudattavat usein työssään ns. ”tilanne-etiikkaa” eli liikkuvat deontologisen ja seurausetiikan välillä tilanteen mukaan, toki ammattietikan puitteissa.

Floridin informaation filosofiassa semanttinen informaatio, mitä journalisminkin sisältö on, tarkoittaa tarkemmin ilmaistuna hyvin muodostunutta, merkityksellistä ja totuudellista dataa, joka päivittyy tiedoksi, kun se on relevanttia ja hyvin perusteltua (*accounted for*)⁷. Jatkossa aina, kun puhun informaation relevanttiudesta, relevanssi on tekninen termi, joka viittaa tähän Floridin tiedon määritelmään. Tiedoksi päivittyminen kysymys–vastaus -ver-

7. Floridi ei hyväksy perinteistä todelle uskomukselle rakentuvaa tiedon määritelmää, koska Gettier-tyyppiset ongelmat eivät ole hänen mukaansa ratkaistavissa. Hänen informaation filosofiassaan tiedon perustelukriteeri saa uuden muotoilun kysymys-vastaus-verkoston kautta.

koston kautta narraationa pitää sisällään analogian journalismiin (Floridi 2014, 278). Informaation relevanssin määräytyminen on aina subjektiivista, kiinni agentista (Floridi 2014, 249), koska tieto edellyttää ymmärrystä. Informaatiota voidaan säilyttää tietokoneen kova-levyllä, mutta tietoa vain ihmisen päässä. Tietynlaiselle agentille (yleisölle) journalismi voi herättää kysymyksiä, joihin se ei kykene vastaamaan. Se ei muuta tällaista journalismia epätodeksi (faktatasolla) vaan joko irrelevantiksi tai perusteluiltaan vajaaksi tiedon muodostumisen kannalta, pelkäksi semanttiseksi sisällöksi (*semantic content*). Päinvastoin voisi ajatella, että hyvä journalismi tyydyttää agentin subjektiivisen kysymyksenasettelun. Tässä ei ole kuitenkaan tarkoitus alkaa määritellä sen tarkemmin hyvää tai huonoa journalismia tiedon ja informaation välisen suhteen avulla. Tähän kysymykseen paneutuminen vaatisi oman tutkielmansa. Tämän tutkielman kannalta merkitystä on vain sillä, että journalismin kohde, yleisö, määrittelee informaation relevanssin. Tämän vuoksi tietynlaista näkemystä yleisöstä voidaan käyttää perusteluna tietynlaisen informaation tarpeelle yleisöä varten, kuten rakentava journalismi tekee.

Termi data esiintyy tässä tutkielmassa muutamissa Floridilta otetuissa lainauksissa. Tämän tutkielman kannalta riittää, että data ymmärretään joksikin informaatiota edeltäväksi asiaksi, johon ei pääse käsiksi ilman LoA:ta ja joka edellyttää tulkintaa. Data on mielen ulkopuolinen asia, Kantin noumenaalinen, joka rajoittaa mahdollisia informaationaalisia konstruktioita (Floridi 2014, 340). Kun dataan viitataan nimenomaan vielä tulkitsemattomana datana, Floridi käyttää termiä *dedomena* (Floridi 2019, 82)

Informaation etiikkaa Floridi puolestaan määrittelee infosfääri-käsitteen (*infosphere*) kautta informaatioympäristönä tai -ekosysteeminä, jossa moraalisesti hyvää on olla aiheuttamatta entropiaa (Floridi 2015) ja jonka hyvinvointia agenteilla (*infor*) on velvollisuus aktiivisesti edistää silloin, kun siihen on mahdollisuus. Tässä tutkielmassa agenttien ajatellaan olevan esisijaisesti ihmisiä. Erityisesti englanninkielisissä maissa yleistyvät automatisoidut uutistenkirjoittajarobotit olisivat oman tutkielmansa arvoinen aihe, johon ei tässä yhteydessä paneuduta sen tarkemmin.

"Infosphere is a neologism I coined some years ago (...) on the basis of 'biosphere', a term referring to that limited region on our planet that supports life. (...) [I]t is a concept that is quickly evolving. *Minimally*, it denotes the whole informational environment constituted by all informational entities (thus inclu-

ding informational agents as well), their properties, interactions, processes, and mutual relations. It is an environment comparable to, but different from, cyberspace, which is only one of its sub-regions, as it were, since it also includes offline and analogue spaces of information. *Maximally*, it is a concept that, given informational ontology, can also be used as synonymous with reality, or Being.” (Floridi 2015, 6.)

Minimaalisessa tulkinnassa infosfääri viittaa semanttiseen informaatioon (*information about reality*, Floridi 2014, 30), maksimaalisessa informaation ontologisessa tulkinnassa (*information as reality*, Ibid, 30) se viittaa todellisuuteen informationaalisesti tulkittuna. Minimaalinen tulkinta riittää käsittelemään journalismin sisältöä, mutta maksimaalista tulkintaa vaaditaan journalismin vaikutusten analysoimiseksi ontologisella tasolla.

Informationaalisesta ontologiasta puhuminen voi kuulostaa heppoiselta reduktionismilta tai metafysisesti ajatellen raskaalta platonismilta, mutta kuten mainittua Floridin filosofia on ”vain” epistemologista konstruktionismia, ei ontologista (Floridi 2014, 47). Floridin (2014, 349) mukaan valittu abstraktion taso (LoA) sitouttaa konstruoidun mallin (*model*) tiettyyn ontologiseen ajattelutapaan (kts. kuvio 1). Jos tarkastelemme maailmaa kemian näkökulmasta, näemme atomeja ja niiden yhdisteitä. Jos taas tarkastelemme maailmaa informaation näkökulmasta, maailma on informationaalinen. ”[T]he ultimate nature of reality is informational, that is, it makes sense to adopt LoAs that commit our theories to view of reality as mind-independent and constituted by structural objects that are neither substantial nor material (they might well be, but we have no need to suppose them to be so) but coherent clusters of data[.]” (Floridi 2014, 340.) Eli informationaalisesta näkökulmasta katsottuna perinteinen kartesiolainen henki-aine-dualismi on lähtökohtaisesti vasta sekundaarinen (so. hakkeroitu, Floridi 2019, 89) malli olevasta.

Infosfäärin lait ovat Floridin mukaan seuraavat:

- ”0 entropy ought not to be caused in the infoshere (null law)
- 1 entropy ought to be prevented in the infosphere
- 2 entropy ought to be removed from the infoshere
- 3 the flourishing of informational entities as well as of the whole infoshere ought to be promoted by preserving, cultivating, and enriching their well-being”. (Floridi 2015, 71.)

Entropia on Floridin filosofiassa keskeinen termi, joka ilmaisee moraalista pahaan. Floridin informaation etiikan mukaan oleminen infosfäärin maksimaalisen ontologisen tulkinnan mukaan on itsessään hyvää. Infosfäärin ja siinä olevien objektien vahingoittamista ja tuhoamista Floridi kutsuu metafyyksiseksi entropiaksi (Floridi 2015, 67). Pahaan ovat mm. teot, jotka aiheuttavat entropiaa ja vasta ”toissijaisesti” teon lähteenä toimiva agentti. Floridi tunnustaa platonilaisen tai spinozalaisen olemassaolon ja hyvyyden rinnastamisen olevan nykyfilosofialle jokseenkin vierasta. Itämaiselle filosofialle ja uskonnoille tällainen ajattelutapa on sen sijaan hyvin luontainen:

”Apparently, there are also some spiritual overtones and connections to Confucianism, Buddhism, Taoism, and Shintoism. They were unplanned and they are not based on any intended study of the corresponding sources.”
(Floridi 2015, xiv.)

Floridin etiikka ei ole tietoisesti ”itämaista”, mutta edellyttää länsimaiselle ihmiselle intuitiivisesti vierasta ontosentristä ajattelutapaa egokeskeisyyden sijaan.

3. TUTKIMUSONGELMAN JA -SUUNNITELMAN TARKEMPI KUVAAUS

Rakentava journalismi väittää (kts. Hautakangas, Ahva ja Haava 2018, 5), että perinteistä negatiivispainotteista eli ongelmia ja kriisejä painottavaa journalismia on täydennettävä positiivisista kehityskuluista ja ratkaisujen mahdollisuuksista kertovalla (rakentavalla) journalismilla. Lisäksi rakentava journalismi väittää, että ongelmia ja kriisejä korostava journalismi passivoi yleisöä, kun taas rakentava journalismi aktivoi yleisöä ja edistää sitä kautta yleistä hyvinvointia. Väitteille (perinteistä journalismia pitää täydentää rakentavalla journalismilla ja journalismin on aktivoitava yleisöä ja edistettävä yleistä hyvinvointia) ei ole esitetty filosofista perustelua eikä oikeutusta rakentavan journalismin projektissa.

Tämän tutkielman tutkimuskysymyksenä (tässä hieman tarkempi muotoilu kuin johdannossa) olen käyttänyt seuraavaa: Kuinka rakentavan journalismin projektin episteemisen ja normatiivisen väitteen voi oikeuttaa Luciano Floridin informaation filosofian avulla? Vastaus edellyttää analogian rakentamista eli rakentavan journalismin projektin esittämistä Floridin informaation filosofian viitekehyksessä. Suoritan tehtävän esittämällä rakentavan journalismin kahtena teesinä:

1. Perinteisen journalismin maailmankuva painottaa liiaksi ongelmia ja kriisejä eli on liian negatiivinen, joten se ei anna relevanttia kuvaa maailmasta. Tarvitaan *myös* rakentavaa journalismia. (Huomaa sana ”myös”, ei siis ”vain”.)

2. Journalismin ongelma- ja kriisipainotteisuudesta seuraa Floridin ja rakentavan journalismin mukaan yleisön passivoitumista ja empatiakyvyn menettämistä (*compassion fatigue*), joka vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä yhteiskunnassa. Kieltäydytään vastaanottamasta informaatiota: kuplaannutaan (*echo chamber*). Journalismin on otettava aktiivisempi rooli yleisen hyvän edistäjänä, ei vain ongelmien kuvaajana, vaan myös ratkaisujen, keinojen tarjoajana niihin.

Ensimmäinen teeseistä keskittyy siihen, kuinka rakentava journalismi muuttaa journalismia, sen metodeja ja sen uutiskriteeristöä ja ennen kaikkea kuinka tällaisen episteemisen muutoksen tarve oikeutetaan. Toinen teesi puolestaan koskee sitä, millainen vaikutus tällai-

sella journalismilla on ihmisiin ja sitä kautta yhteiskuntaan sekä, ennen kaikkea, kuinka tällaisen aktiivisen vaikuttajan roolin ottaminen journalismille oikeutetaan normatiivisesti. Tässä tutkielmassa molempien teesien osalta painopiste on nimenomaan niiden filosofisten oikeutuksien perustelussa.

Ensimmäistä teesiä käsittelen mm. Floridin konstruktionismin, abstraktion metodin ja totuuden kysymys–vastaus -verkoston kautta. Muodostan analogian rakentavaan journalismiin Gyldenstedin ohjeista, kuinka journalistisia kysymyksiä tulisi esittää – floridilaisittain ilmaisten – relevanttimman kokonaiskuvan luomiseksi. Oikeutus rakentavan journalismin episteemiselle väitteelle tulee sen – ja analogian mukaan myös Floridin filosofian – postuloimasta aktiivisesta ihmiskuvasta.

Toista teesiä käsittelen mm. Floridin Hyvän Tahdon tragedia -ongelman, konstruktionistisen etiikan edellyttämän proaktiivisuuden, integroidun RPT-mallin ja infosfääri-käsitteen kautta. Floridin Hyvän Tahdon tragedian -ongelma on analoginen rakentavan journalismin väitteelle yleisön passivoitumisesta. Rakentavan journalismin väitteelle journalismin velvollisuudesta vaikuttaa positiivisesti ympäristöönsä muodostan analogian Floridin filosofiseen viitekehyksen proaktiivisen etiikan kautta. Integroitu RPT-malli sitoo journalismin (ontologisella tasolla) osaksi infosfääriä. Infosfäärin lait edellyttävät toimimaan infosfäärin hyväksi, jos se on mahdollista. Tästä viitekehyksestä löytyy oikeutus journalismin sosiaalisen vastuun teoriaa vaativampaan yhteiskuntavastuuseen.

Painotan vielä, että yhteys rakentavan journalismin (*constructive journalism*) ja Floridin konstruktionistisen filosofian välillä on mielestäni mahdollinen ja vieläpä luonteva. En väitä, etteikö rakentavan journalismin projektin taustalla näkemiäni teesejä voisi mahdollisesti oikeuttaa jonkin toisenkin filosofin filosofisen viitekehyksen avulla, siksi yhteys ei ole (välttämättä) välttämätön. Floridin avulla soveltava tehtävä – analogian konstruointi – onnistuu ilman tarvetta tehdä väkivaltaa kummallekaan osapuolelle, siksi se on mielestäni luonteva ja perusteltu viitekehys tarkoitusta varten – Floridin sanoin: *fit for purpose*.

4. TEESI I. NEGATIIVINEN JOURNALISMI EI ANNA RELEVANTTIA KUVAA MAAILMASTA...

Floridin (2015, 203–204) mukaan demokratiassa vapaan lehdistön eettinen velvollisuus on tykittää ihmisiä (myös) epämiellyttävillä uutisilla. Hän kutsuu tätä Kubricin Kellopeliappelsiini-elokuvan tapahtumien mukaan ”ludovico-tekniikaksi”.

Gyldenstedin mukaan journalisteilla on historiallisen taakan vuoksi taipumus negatiiviseen fiksaatioon. Negatiiviset aiheet kuuluvat journalismiin, mutta siinä on tavallaan menty liian pitkälle:

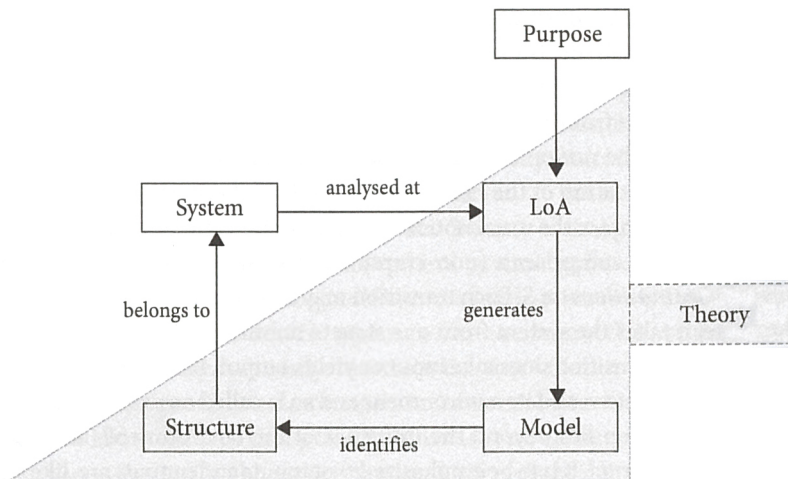
”Since Watergate, news reporting has stalled into describing a disease model of the world.” (Gyldensted 2015, 60.)

Maailman ”tautimalli” tarkoittaa mallia, joka koostuu mm. ”negatiivisista asioista kuten negatiivisista tunteista, huonoista suhteista, konfliktista, erimielisyydestä, posttraumaattisesta stressistä ja vainosta” (McIntyre & Gyldensted 2017, 26).

Rakentavan journalismin teesi numero 1 voidaan muotoilla tässä kohdassa esimerkiksi näin: negatiivisen journalismin konstruoima ”tautimalli” ei anna relevanttia kuvaa maailmasta. Pelkkä ludovico-tekniikka ei ole riittävä.

Floridin filosofia on konstruktionistista eli lähtökohtaisesti noumenaalista maailmaa ei ”peilata” vaan se konstruoidaan ja semantisoidaan (fenomenaaliseksi maailmaksi). ”The world as we consciously experience it is the totality of its models as we unconsciously create them.” (Floridi 2019, 99.) Fenomenaalinen maailma konstruoidaan abstraktion metodilla. Eli tarkastelemme tai analysoimme maailmaa (*system*) aina joltain abstraktion tasolta (*levels of abstraction, LoA*). Tätä kautta muodostamme mallin (*model*), joka identifioi ne ominaisuudet (*properties*) tai struktuurit (*structures*), jotka liitämme maailmaan. Abstrahointi suoritetaan aina joltain tarkoitusta (*purpose*) varten, ja se määrittää, millaista mallia tarvitsemme (kts. kuvio 1 alla).

KUVIO 1.

(Lähde: Floridi 2019, 46.)

Kuviossa harmaa alue tarkoittaa (teorian) ontologisen sitoumuksen aluetta. LoA tekee ontologisen sitoumuksen, joka tekee mallista (*model*) ontologisesti sitoutuneen. Tässä tapauksessa olemme sitoutuneet maailman informaationaaliseen mallintamiseen.

Floridi antaa abstraktion metodista konkreettisen esimerkin (2015, 32) mm. auton avulla. Jos tarkasteltava systeemi on auto, niin mahdollisia abstraktion tasoja siihen olisivat esimerkiksi ”omistajan”, ”mekaanikon” ja ”vakuutusmyyjän” LoA:t. He näkevät kohteessa niitä ominaisuuksia, jotka vastaavat heidän tarkoituksensa sanelemaan kysymyksiin. Omistajaa kiinnostaa esimerkiksi auton turvallisuus, mekaniikka moottorin kunto ja vakuutusmyyjää auton markkina-arvo.

Gyldenstedin mukaan (hän lainaa itse jaottelun Karl Tommilta) toimittajat voivat ottaa artikkelia kirjoittaessaan – flordilaisesti ilmaisten – tietynlaisia abstraktion tasoja.

”The questions we ask set the scene for the outcome of the dialogue.” (Gyldensten 2015, 98.)

”Salapoliisin” LoA:sta maailmaa tarkastellaan journalismissa yksinkertaisten lineaaristen kysymysten avulla identifioidaksemme menneisyydestä mahdollisen ongelman, syyllisen, uhrin. ”Kapteenin” LoA:sta puolestaan esitetään tulevaisuuteen suuntautuvia strategisia (yksinkertaisia, kärjistäviä, ohjaavia) kysymyksiä. ”Traditional journalists, with their emp-

hasis on conflict and negativity, tend to employ the interviewing styles that mimic detectives and captains, which can cause them to be judgmental and oppositional.” (McIntyre, Gyldensted 2017, 29.)

Maailman tautimalli (*model*) pitää sisällään (*properties:*) uhreja, konnia ja tulevaisuudessa kärjistyviä ongelmia – valitun LoA:n tarkoituksen vuoksi. LoA määrää näkökulman – tai kuten Floridi sitä kutsuu ”käyttöliittymän” – lukijan ja (journalismin esittämän) maailman välillä. Pelkästään tautimallinen maailma näyttää lohduttomalta.

4.1. I TEESI TÄYDENTYY: ...TARVITAAN MYÖS RAKENTAVAA JOURNALISMIA

Rakentavan journalismin täydennys teesiin numero 1 on seuraavanlainen: tarvitaan myös rakentavaa journalismia.

Gyldensted jatkaa esimerkkiään journalistin mahdollisista LoA:sta kysymyksenasetteluineen. Menneisyyden tapahtumia voi tarkastella etsivän ohella myös ”antropologin” LoA:sta kompleksisimmilla ”sirkulaarisilla” kysymyksillä. Tällaisilla kysymyksillä haetaan menneisyydestä toistuvia kuvioita, yhteyksiä nykyisyyteen. ”This style of questioning has a liberating effect, where reporters facilitate a conversation in which sources can become aware of connections and patterns and view their situation from fresh perspective[.]” (McIntyre & Gyldensten 2017, 29.)

Tulevaisuutta voi puolestaan tarkastella kapteenin ohella myös ”tiedemiehen” LoA:sta. Refleksiivisten kysymysten on myös tarkoitus vaikuttaa haastateltavaan, mutta ei kärjistävästi kuten kapteenin. ”This style of questioning allows sources to reevaluate problems and entertain new perceptions and directions (...). These new possibilities or potential solutions become part of the information the reporter gathers and uses in his or her story and are thus passed on to news audiences who might otherwise not have exposed to such ideas[.]” (McIntyre & Gyldensted 2017, 29.) Toisin sanoen refleksiiviset kysymykset kääntävät haastateltavan katseen oman toiminnan arvioimiseen toisten näkökulmasta ja käynnistävät tämän oman ongelmanratkaisukyvyn. Tautimallin ohella journalistin on mahdollista konstruoida maailmaa rakentavan journalismin mukaisella *hyvinvointimallia*.

”[T]he well-being model of the world contrasts with the disease model of the world, which is made up of negative matters such as negative emotions, bad relationships, conflict, dissent, post-traumatic stress, and victimizing. Contrarily, the well-being model of the world is made up of positive matters such as accomplishment, growth, meaning, good relationships, engagement, positive emotions, post-traumatic growth, and *resilience*.” (oma kursivointi, McIntyre & Gyldensted 2017, 26.)

Floridinkin (2015, 73) mukaan on hyvä muistaa hyvyyden haurauden ohella myös sen sitkeys (*resilience*). ”[T]o some degree, goodness has the ability to keep the level of entropy within the infosphere steady, despite the occurrence of a number of negative processes affecting it[.]” (Ibid, 73.) Tämän tutkielman kannalta hyvinvointimallisissa olennaista on tulevaisuuden mahdollisuuksien (pelkkien uhkien sijaan) tarkasteleminen. Positiivisen psykologian vaikutuskeinot rajaavat tarkasteltavan alueen ulkopuolelle.

Sama pätee niin filosofiaan kuin journalismiin: tärkeintä on osata kysyä kysymyksiä (Floridi 2019, 51; McIntyre & Gyldensted 2017, 27). Kysymyksiä ei esitetä tyhjiössä, vaan pitää osata eksplikoida yleensä implisiittinen asiayhteys, LoA ja sen tarkoitus. Journalismissa kysymysten ja vastausten verkosto muodostaa narraation, joka semantisoii maailman ja joka ollessaan relevantti ja hyvin perusteltu myös kapseloi totuuden: ”[T]he production of knowledge that *t* relies, ultimately, on the intelligent mastery of the practical expertise (including modelling or, more mundanely, *story-telling*) required to produce not only *t* but also its correct account *A*.” (oma kursivointi, Floridi 2014, 287.) Journalismikin on luonteeltaan tällaista ”tarinan kerrontaa” tai taitoa kertoa ”tarinoita”.

Muuttuuko kaikki journalismissa sitten positiiviseksi, jos lakataan kysymästä edellä mainittuja etsivän ja kapteenin LoA:n kysymyksiä? Tavallaan ehkä, mutta se ei ole rakentavan journalismin projektin tarkoitus. Lue täydennys 1. teesiin: tarvitaan *myös* rakentavaa journalismia, ei *vain*, jotta saadaan relevantti kuva maailmasta.

Gyldenstedin esittämät stereotyyppiat/idealisaatiot journalismin – Floridin termein ilmaistuna – abstraktion tasoista eivät ole sinänsä toisensa poissulkevia. Niissä toki samaa asiaa voidaan lähestyä enemmän ja vähemmän rakentavalla tavalla, mutta toisaalta samassa journalistisessa narraatioissa voi käyttää tarvittaessa kaikkia edellä mainittuja journalistisia LoA:ita aloittaen etsivästä, edeten antropologiaan, tiedemieheen ja päättyen kapteeniin (Gyldensted 2015, 100). Myös Floridin mukaan samaa asiaa voi olla hyödyllistä tarkastella usealta abstraktion tasolta (*gradient of abstraction*, GoA, Floridi 2014, 54). Viitaten aiempaan autoesimerkkiin ostajan LoA voisi pitää sisällään omistajan, mekaanikon ja vakuutusmyyjän LoA:t.

Floridin mukaan LoA:t voivat olla hierakkisia. Toisaalta ne voivat olla myös irtonaisia. Merkittävää on kuitenkin se, että konstruktionismissa ei ole yhtä kertomusta, joka olisi tot-

ta erillään mistään LoA:sta, siis absoluuttisesta näkökulmasta. Mitä tarkoitusta varten tietoa tarvitaan, on välttämätön kysymys, LoA on teleologinen. Eri näkökulmien pluralismi ei sulaudu yhteen missään synteessissä vaan kyseessä on pikemminkin toisiaan täydentävien redusoimattomien näkökulmien kokonaisuus (Durante 2017, 10). Vaikka näkökulmat piirittävät ”99 versiota samasta tarinasta” (Floridi 2015, 300), tarinan lähteeseen, dataan tulkitsemattomana dedomenana (noumenaalinen maailma, Floridi 2019, 82) ei ole pääsyä ilman LoA:ta. Kyse ei ole relativismista, sillä eri LoA:sta huolimatta malli kasataan saatavilla olevasta datasta, joka toimii mallien rajoittavana tekijänä. Vaikka erilliset LoA:t eivät redusoidu toisiinsa, niitä voidaan vertailla esimerkiksi informatiivisuuden puolesta (Floridi 2019, 44). Rakentava journalismi tarjoaa informaatiota, jota negatiivinen journalismi ei luuetutiskriteereihin kuuluvaksi, voimaannuttavaa tai emansipoivaa informaatiota mahdollisuuksista.

Onko sitten minkä tahansa perinteisestä journalismista poikkeavan LoA:n lisääminen suurelle yleisölle tarkoitettuun journalismiin perusteltua informatiivisuusperiaatteella? Vastaus on (tietenkin), että ei ole. Uuden informaation on oltava relevanttia (Floridi 2014, 243–266). Mikä tahansa uusi tieto ei kelpaa tiedon perusteluksi, vaan sen on oltava käsiteltävän asian kannalta relevanttia. Relevanttiuden määrittää asiayhteys ja LoA sekä LoA:n tarkoitus. Journalismin kohdalla tärkein ”asiayhteys” relevanttiuden määrittelyssä on yleisö. ”Työssään journalisti joutuu lähtemään aina vastaanottajastaan.” (Hämäläinen 1993, 75.) Myös Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeiden ensimmäinen pykälä kuuluu: ”Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen.” Relevanssin määrää se, kenelle journalismia tehdään. (Ammattietiikka ja traditionaaliset uutiskriteerit ovat sitten ajassa muodostunutta metodologista tulkintaa, kuinka tuota yleisöä tulee palvella.) Pelkästään negatiivinen journalismi kohtelee lukijaa passiivisena kokijana, kuluttajana, kun taas rakentava journalismi kohtelee lukijaa myös mahdollisena (aktiivisena) toimijana. Jälkimmäiselle rakentavan journalismin LoA on erittäin relevantti.

Floridi puolustaa, rakentavan journalismin tavoin, ihmisen kohtelemista nimenomaan aktiivisena toimijana, ”demiurgina”.

”[B]y *demiurge* I mean here an artisan whose extended, but not unlimited, ontic powers can be variously exercised (in terms of control, creation, modelling, design, shaping, etc.) over itself (e.g. ethically, genetically, physio-

logically, neurologically, narratively), over society (e.g. legally, culturally, politically, economically, religiously) and over natural and artificial environments (e.g. physically and informationally) for the use of humanity. The demiurge is like a gardener who builds her environment and takes care of it.” (Floridi 2014, 23.)

Myös rakentavan journalismin projektissa (kuten kansalaisjournalismissakin) ihmiset nähdään ensisijaisesti kansalaisina, mahdollisina toimijoina yhteiskunnassa, ei ”uhreina” tai pelkkinä ”katselijoina” (Bro 2019, 6). Postuloitu ihmiskuva on tärkeä yhteys, millä Floridin filosofiaa voidaan käyttää rakentavan journalismin normatiiviseen (informaation relevanttiuden) perustelemiseen ja siten oikeuttamiseen.

Floridi pitää ihmiskuvaa äärimmäisen tärkeänä asiana filosofiassa, jopa jonkinlaisena rajana vanhan ja modernin filosofian välillä: ”The history of contemporary philosophy may be written in terms of the emergence of humanity as the demiurgic Ego, which overcomes the death of god by gradually accepting its metaphysical destiny to fully replacing god as the creator and steward of reality, and hence as the ultimate source of meaning and responsibility. This demiurgic turn is the real watershed between our time and the past.” (Floridi 2014, 23.) Floridi kutsuukin ihmistä demiurgi-termin ohella myös Olemisen paimeneksi (*steward of Being*, oma käännös).

Tämä riittää aiheesta tässä kohdassa, mutta käsittelen vielä tarkemmin Floridin ihmiskuvaa mm. ontologisesti laajennettua eettisyyttä kuvaavassa luvussa 5.3.4. sekä konstruktivistista etiikkaa koskevassa luvussa 5.4.1.

Jos journalismin on esitettävä mahdollisimman relevantilla informaatiolla varustettu kuva maailmasta ja jos siihen lasketaan pelkkien ongelmien kuvausten lisäksi myös – logiikan kielellä – mahdollisten maailmojen kuvailu, on rakentavan journalismin LoA:n lisääminen journalistiseen repertuaariin (GoA) perusteltu vaatimus. Kuten sanottua, eri LoA:lla tehtyjä konstruktioita/narraatioita voidaan vertailla mm. niiden informatiivisuudella ja sillä, miten hyvin ne täyttävät (yleisön implisiittisesti antaman) tehtävän.

Negatiivisen fiksaation aiheuttamaa vääristymää suuren yleisön maailmankuvassa voisi hahmottaa yhdellä konkreettisella esimerkillä. Tutkimuksen (Ipsos mori: [27](https://constructi-</p></div><div data-bbox=)

veinstitute.org/Constructive-Journalism/Constructive-Journalism, videossa alkaen kohdasta 15:34) mukaan mm. eurooppalaiset ihmiset pitävät islaminuskosten määrää maassa ja työttömyysprosenttia tosiasiallista paljon korkeampana. Maailma koetaan myös entistä turvattomampana, vaikka esimerkiksi todennäköisyys joutua terrorismin uhriksi on tähtitieteellisen pieni. Voidaan kysyä, onko yleisö varustettu riittävällä relevantilla tiedolla? Rakentavaa journalismin tarjoama informaatio aiheuttaa (toivon mukaan) ”anagnoriksen” (Floridi 2015, 225–226), se muuttaa kuvaamme maailmasta, toimii sen narraation, jonka avulla semantisoimme maailmaa, käännekohtana asioiden todellisen laidan (tai ainakin negatiivisen fiksaation, yleistyksen) tajuamiselle. Tautimallin ohella tarvitsemme maailman hyvinvointimallia.

Se, kuinka maailma havainnoidaan, sisältää konstruktionismissa suoran linkin etiikkaan. Floridin mukaan matemaattis-luonnontieteellisen ajattelun rajaaman alan lisäksi on olemassa normatiivinen (Floridi 2014, 12; 2019, 26) maailman hahmotusala. Tapa semantisoida maailmaa on siksi itsessään normatiivista toimintaa. Siinä ikäänkuin aina samalla väitteellä implisiittisesti, että se on tehtävä juuri näin eikä muulla tavoin:

”The distinction between resources and sources of information both leads to constructionist views and forges a link between *constructionism* and *responsibility*, because the informational, epistemic agent cannot have a passive attitude towards data: the agent is not a passive receiver of information[.]”
(kursivointi oma, Durante 2017, 16.)

Journalismi on vastuussa tuottamastaan maailmankuvasta. Tämä on seuraavan teesin aiheena.

4.2. YHTEENVETO I TEESISTÄ

Yhteenvetona 1. teesistä voidaan vielä kerrata, että Floridilla totuudellisuuden määrittelyyn liittyvät asiayhteys, LoA ja sen tarkoitus. Tieto on relevanttia semanttista informaatiota, joka on hyvin perusteltua. Rakentavaa journalismia tehdään ihmiselle, joka on aktiivinen ja mahdollinen toimija (*demiurge*). Se määrittää asiayhteyden ja journalismin tarkoituksen. Siksi journalismin piirtämään kuvaan maailman ongelmista tarvitaan myös rakentavan journalismin tulevaisuuteen suuntautuvaa informaatiota mahdollisuuksista, tautimallin ohella myös hyvinvointimallia. Gyldenstedin termin: etsivän ja kapteenin näkökulmien lisäksi tarvitaan myös antropologin ja tiedemiehen näkökulmasta tehtyjä artikkeleita. Floridin filosofiaa tulkiten näitä eri LoA:lla tehtyjä journalistisia konstruktioita/narraatioita voidaan verrata mm. sillä, kuinka hyvin ne täyttävät (yleisön implisiittisesti asettaman) tehtävän.

Todettakoon vielä, että rakentavan journalismin (juttutyypinä) puuttuminen ei tee negatiivispainotteisesta journalismista epätotta faktatasolla, mutta se jättää kuvan maailmasta vajaaksi. Negatiivinen journalismi voi olla pelkkää semanttista ”sisältöä” aktiiviselle agentille, tiedonmuodostuksen kannalta irrelevanttia, perusteluiltaan vajaata, kuten kirjoitin 2. luvussa. Hyvä journalismi ei ole pelkkien irrallisten faktojen mosaiikki vaan tarjoaa rakennuspalikoita aktiivisen ihmisen maailmankuvan rakentamista varten. Metaforisesti ilmaisten hyvä journalismi ei katso maailmaa yksisilmäisesti vaan molemmat silmät auki (Bro 2019, 10).

Duranten tulkinnan mukaan konstruktionismissa episteemisessä akselissa on aina mukana normatiivinen lataus. Journalismi on vastuussa piirtämästään maailmankuvasta.

5. TEESI II. NEGATIIVINEN JOURNALISMI AIHEUTTAA KUPLAANTUMISTA...

Rakentavan journalismin 2. teesin muotoilen seuraavasti: negatiivispainotteisesta journalismista seuraa yleisön passivoitumista (Bro 2018, 3; Hautakangas, Ahva ja Haara 2018, 5) ja empatiakyvyn menettämistä (*compassion fatigue*), joka vaikuttaa yleisön edustajien käyttäytymiseensä yhteiskunnassa: kieltäydytään vastaanottamasta informaatiota, kuplaannutaan (*echo chamber*).

Rakentavan journalismin projekti hakee ilmiölle selitystä ihmisen psykologisesta käytösmallista:

”Because the effect of the misery is so powerful, we choose to ignore the stories in order to protect our own mental sanity. It simply become too much. (...) In scientific research this is called compassion fatigue.” (Gyldensted 2015, 151.)

Floridi (2015, 194–209) lähtee purkamaan samaa ilmiötä nimeämänsä ongelman, ”Hyvän Tahdon tragedian”, kautta. Hänen mukaansa voimattomuuden tunne liittyy kolmeen tekijään: informaatioteknologian myötä kasvaneeseen (ihmiskunnan) vastuullisuuteen maailman tapahtumista, yksilön voimattomuuteen negatiivisen tapahtuman (uutisen) edessä ja hänen (oletettuun) haluunsa toimia oikein. Koska kyseessä on tärkeä analogia rakentavan journalismin projektille, käsittelen aihetta yksityiskohtaisesti.

5.1. HYVÄN TAHDON TRAGEDIAN TAUSTA

Informaatioteknologian, sisältäen siis sähköisen viestinnän ja mediat, kehittyminen on aiheuttanut Floridin mukaan muun muassa seuraavaa:

”(1) a substantial erosion of the *right to ignore*: in an increasingly frictionless infosphere, it becomes progressively less credible to claim ignorance when confronted by easily predictable events (...) and hardly ignorable facts (...).

(2) an exponential increase in *common knowledge* (...).

From (1) and (2) it follows that:

(3) we are witnessing a steady increase in agents' *responsibilities*. (...) ICTs are making humanity increasingly responsible, morally speaking, for the way the world is, will and should be.” (Floridi 2015, 7.)

Ajatuksenjuoksu on seuraavanlainen: jos emme ole tietoisia jostain seikasta, emme voi olla moraalisesti vastuussa siitä. Esimerkiksi jos emme tiedä housujemme olevan valmistettu ala-arvoisissa työolosuhteissa ja ostamme ne, emme ole moraalisesti vastuussa orjatyön tukemisesta. Nykyaikana on kuitenkin yhä vaikeampi väittää, ettemme tienneet hikipajojen olemassaolosta. ”We all swim in such information, it is hard to argue we are not being touched by it.” (Ibid, 7.) Floridin mukaan (Ibid, 202–203) hyväntahtoiset ihmiset voivat kärsiä voimattomuuden tunteesta tällaisten uutisten edessä. Sen seurauksena helposti koetaan sulkea silmät ikäviltä uutisilta. Poissa silmistä, poissa mielestä, kuten sanotaan. Floridi kutsuu informaation ja voiman (ts. vallan tehdä tiedetylle asialle jotain) epäsuhtaan ongelmaa ”Hyvän Tahdon tragediaksi”. Todellisuuden tietoista suodattamista, kuplautumista Floridi ei pidä oikeana ratkaisuna tähän merkittävään ongelmaan vaan tarjoaa (Ibid, 204) neljä konkreettista tapaa ylittää ongelma tai ainakin lieventää sitä. Näissä keinoissa merkittävä rooli on tulkintani mukaan myös lehdistöllä tai ylipäänsä journalismilla (mikä termi pitää sisällään nykyisin myös digitaaliset kanavat).

Käsittelen seuraavaksi, kuinka Floridi muotoilee Hyvän Tahdon tragedian -ongelman ja vastaukset siihen. Käsittelen myös lyhyesti asioita, joihin ongelman käsitteellistäminen Floridin filosofiassa viittaa. Kattavaa selitystä kaikesta pääasiaankaan sinänsä liittyvästä ei voi kuitenkaan tässä yhteydessä antaa, vaan koetan pysyä tiukasti omassa tutkimustehtä-

vässäni ja sen rajaaman aiheen sisällä. Esimerkiksi viitteissä mainitsemini ”siniseen etiikkaan” (*blue ethics*) ja infraetiikkaan ei voida tässä yhteydessä paneutua sen tarkemmin, vaan rajaan ne tämän tutkielman ulkopuolelle.

Arvioin seuraavassa rakentavan journalismin mahdollisuutta toteuttaa Floridin ”informaatioteknologialle ja vapaalle lehdistölle” antamaa tehtävää siten kuin tulkitsem Floridin sen asettavan. Voiko journalismi tuottaa uutisia Hyvän Tahdon näkökulmasta tai siihen vetoavalla tavalla (myötätunnolla) vaiko etäännyttävästi (esim. estetiikan näkökulmasta), kuten Floridin valitsemassa esimerkissä (kts. Floridi 2015, 198) roomalainen runoilija Lucretius kuvaa runossaan haaksirikkoa?

Mainittakoon tässä kohdassa vielä, että journalismin eettisen tehtävän arviointiin liittyy mielestäni pieni jännite Floridin filosofian sisällä. Jännite muodostuu siitä, että Floridin mukaan toisaalta emme saa haudata päätämme hiekkaan ikävien uutisten edessä, toisaalta meidän yksityisyyteemme liittyy myös oikeus olla tietämättä asioita kuten ”järkyttäviä uutisia” (*disturbing news*, Ibid, 257), jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti identiteettimme rakentamiseen, muuttua osaksi informaationaalista tarinaamme itsestämme. ”Whatever you are exposed to runs the risk of ending up constituting you.” (Floridi 2014, 122.) Sama asia on toki perusteltavissa jo sananvapaudenkin kannalta: ”[P]erusoikeuden negatiivinenkin ulottuvuus kuuluu sananvapauteen. On myös oikeus olla ilmaisematta, julkaisematta tai vastaanottamatta informaatiota.” (kursivointi oma, Neuvonen 2005, 136.) Hyvän Tahdon tragedian ja Floridin yksityisyyden käsitteen välille muodostuvaa jännitettä tulkitsem kuitenkin niin, että yksityisyys ei ole ehdoton arvo (kts. ”ludovico-tekniikka”, luku 5.2.3.) vaan joutuu väistämään suuremman kokonaisuuden (infosfäärin) hyvän tieltä.

Vääränlainen yksityisyyden rikkominen (*decisional privacy*, Floridi 2015, 257) olisi kuitenkin juuri sitä propagandaa (*advocacy*), josta rakentava journalismi eksplisiittisesti sanoutuu irti. Esimerkiksi ratkaisujournalismin vaikutusta lukijoihin tutkineen McIntyren (2017, 31) tutkimuksen mukaan ratkaisukeskeinen journalismi ei ole välttämättä paras tapa saada lukijat toimimaan jonkin asian puolesta. Tulkitsem asiaa niin, että kokeiluasteella olevan projektin mukaan se on kuitenkin paras *journalistinen* tapa vaikuttaa lukijoihin, so. kyseessä on argumentaatio- ei suostutteluprojekti. Tämän sinänsä mielenkiintoisen kysymyksen yksityiskohtaisempi käsittely – sen monitahoisuuden ja laajuuden vuoksi – ei ole mahdollista tämän tutkielman puitteissa.

Hyvän Tahdon tragedia on merkittävä pulma jokaisen informaatio- ja kulutusyhteiskunnassa elävän yksilön kohdalla. Joudumme kaikki tekemään kompromisseja omantuntonne kanssa ja rationalisoimaan ikävät tunteemme arjen valinnoissa (vaikkapa kauppakeskuksessa liikkuessamme) ja uutisia lukiessamme. Floridin mukaan peliä ei ole kuitenkaan menetetty:

”[M]oral evil is unavoidable, so that the real effort lies in counterbalancing through more moral goodness.” (Floridi 2015, 305.)

5.2. HYVÄN TAHDON TRAGEDIAN ESITTELY

5.2.1. ”HYVÄ TAHTO”

Floridi ei tarkoita Hyvällä Tahdolla kantilaista hyvää tahtoa, vaan määrittelee sen muuttaman taustaoletuksen (moraalisesti oikea teko edellyttää agentilta tietoa ja kykyä toteuttaa aikeitaan) ja eräänlaisen ideaalisen agentin avulla. Agentti on tässä tapauksessa ihminen, joten agenttiuden määritelmää ei tässä tarvitse käydä sen tarkemmin läpi.

”(1) ’information’ will be used here in its strongly semantic sense.” (Ibid, 195.)

Floridi tarkoittaa semanttisella informaatiolla syntaksiltaan hyvin muodostunutta, semanttisesti merkityksellistä ja verifioitavissa olevaa dataa, kuten ”Helsinki on Suomen pääkaupunki”. Hän kutsuu tällaista informaatiota informaatioksi maailmasta. Informaatiolla on myös muita puolia, joilla ei ole tässä yhteydessä merkitystä.

Floridi kutsuu kuvitteellista moraalista agenttia nimellä ’Alice’.

”(2) Alice, our moral agent, is interested in gaining as much relevant information as required by the circumstances (...).

(3) Alice does not have boundless resources but is realistically constrained, especially by time, memory (...), energy expendable to increase her information, and capacities to handle it (...).

(4) Alice’s moral responsibility tends to be directly proportional to A’s amount of information (...), any decrease in the latter usually corresponding to a decrease in the former (...).

(5) Alice suffers no *akrasia*.” (Ibid 195–196.)

Floridin mukaan viimeinen lause on yksinkertaistus ja tarkoittaa, että agentti ei toimi vastoin ymmärrystään.

”(6) Alice enjoys full *eudokia*.” (Ibid, 196.)

Tämä kreikankielinen termi puolestaan tarkoittaa Floridin mukaan hyvää tahtoa myötätuntoisen asenteen merkityksessä, halua toimia moraalisesti oikein.

Näistä osatekijoista rakentuu Hyvä Tahto -agentti.

5.2.2. TRAAGINEN JA SKANDAALI. IT-HEODIKEAN ONGELMA JA HYVÄN TAHDON TRAGEDIA

Floridin mukaan *traaginen* (Ibid, 197) tarkoittaa informaation ja vallan/voiman epätasapainoa Hyvän Tahdon (so. ideaalin agentin) halutessa toimia moraalisesti oikein. Eli traaginen edellyttää kaikkia kolmea elementtiä: informaatiota, valtaa ja eudokiaa. Esimerkiksi ilman eudokiaa kamalankin asian todistaminen voidaan kokea vaikkapa esteettisenä nautintona tai muuten eristää pois mielestä.

Informaation ja voiman epätasapaino voi olla kahtalainen. Meillä voi olla voima vaikuttaa asioihin, mutta meiltä puuttuu tieto, kuinka se tehdään. Tästä Floridi viittaa antiikin taruun kuningas Oidipuksesta, joka meni tietämättään naimisiin äitinsä kanssa ja tappoi tietämättään oman isänsä. Hänellä oli voimaa mutta häneltä uupui riittävä tieto asioista. Toisaalta meillä voi olla tieto asioista, mutta meiltä uupuu voima tehdä jotain sen eteen. Tästä Floridi viittaa antiikin taruun Cassandrasta, jolla oli lahja ennustaa tulevaa mutta joka oli samalla kirottu siten, ettei kukaan häntä uskonut. Puuttui voima.

Floridin mukaan paradoksaalisesti informaatioteknologia vahvistaa molempia traagisen vaakakupin osatekijöitä ilman, että ne automaattisesti kohtaisivat ja tasaisivat toisiaan. Toisaalta meidän teknologiset mahdollisuutemme vaikuttaa asioihin (esim. välttää luonnon aiheuttamaa pahaa ennusteilla) tuo meille jatkuvasti lisää ”oidipaalista” valtaa (ja sitä kautta vastuuta), mitä Floridi kutsuu *IT-heodikean ongelmaksi* (Ibid, 200). Toisaalta informaatioteknologian välityksellä saamme valtavasti tietoa ja järkyttäviä uutisia sodista, taudeista yms., mikä ahdistaa meitä voimattoman Cassandran tavoin, tätä Floridi kutsuu *Hyvän Tahdon tragediaksi*.

Traagisen tilanteen todistamista Floridi kutsuu *skandaaliksi* (Ibid, 200). Skandaalisen traagisesta tilanteesta tekee sen, että siinä agentti lakkaa olemasta *moraalinen* agentti vasten tahtoaan, sillä eettinen vastuullisuus edellyttää tietoa tai kykyä toimia (sen sijaan agenttiuden sinänsä edellytykset vielä kohtalon räsynyksenkin ollessakin säilyvät).

Tähän väliin on pakko esittää oma kriittinen huomio terminologiasta. Ehkä journalismin näkökulmasta ”skandaali” olisi kuitenkin parempi termi tapahtumalle, jossa henkilö jolla

olisi resurssit ja tieto tehdä jotain, jättäisi tekemättä niin jostain eettisesti arveluttavasta syystä, eudokian puutteesta. ”Traagisella” olisi puolestaan hyvin voinut viitata myös moraalisen agentuurin menettämiseen.

5.2.3. KUPLAUTUMINEN VS. LUDOVICO-TEKNIikka

”Think of global warming, nuclear proliferation, the Palestinian problem, or AIDS throughout the world (...). If the analysis offered so far is even roughly correct, a Good Will will feel pain and frustration when informed about evil events, and the more so the more she is informed about dramatic events with respect to which she is powerless.” (Ibid, 202.)

Floridi ajattelee, että syvän myötätunnon vuoksi Hyvä Tahto ei voi rationalisoida eettistä vastuuvapauttaan tilanteessa, jossa eettistä vastuuta ei voisi oikeasti edes kohtuullisesti vaatia. Kuten mainittua, eettinen vastuullisuus edellyttää paitsi tietoa, myös ”voimaa” toimia siten, että toiminnalla olisi merkitystä asioiden kulkuun. Esimerkiksi jos joku on jäämässä jonkun toisen ajaman auton alle, emmekä me voi sitä fyysisesti estää, emme voi olla moraalisesti vastuullisia asiasta. Floridin mukaan *heikko* Hyvä Tahto sen sijaan kykenee (mieli-)pahan rationalisointiin ja kokee Floridin mukaan jatkuvaa kiusausta työntää päänsä hiekkaan.

”The result is well epitomized in our digital age by the phenomenon of the so-called The daily Me. The term (...) refers now to any news system (...) tailored to, customized by, or personalized for the reader’s interests and tastes.” (Ibid, 202.)

Mm. personoitujen (ts. omien mieltymyksiemme mukaan räätälöityjen) uutispalveluiden vuoksi agentilla on vaarana kuplautua ja sulkea itsensä samanmielisten kanssa piiloon ikäviltä uutisilta. Floridin mukaan (Ibid, 203) vapaan lehdistön ja sensuroimattoman informaatioteknologian eettinen tehtävä on pommittaa heikkoja Hyviä Tahtoja myös huonoilla uutisilla ja toismielisten ajatuksilla, mitä Floridi kutsuu Kellopelempiappelsiini-elokuvan termistöä mukaillen ”ludovico-tekniikaksi”.

5.3. KUPLAUTUMISEN ONGELMAN VASTAUKSET (4 KPL) FLORIDILLA

Floridin mukaan Hyvän Tahdon tragedian voi välttää (Ibid, 204) neljällä pääkeinolla, jotka voivat olla synergisiä keskenään. Keinojen tarkoitus on palauttaa tasapaino tiedon ja voiman välille menettämättä eudokiaa.

Listaa ei ole tarkoitettu kaiken kattavaksi, kuten ei ollut tarkoitus aiemmin lueteltujen rakentavan journalismin määrittelyn yhteydessä mainittujen positiivisen psykologian keinojenkaan kohdalla.

5.3.1. LISÄÄ VOIMAA

Ensimmäinen keino on tuoda voima tiedon tasolle, jolloin traaginen määritelmällisesti poistuu. Floridi mittaa voimaa tässä yhteydessä rahalla ja viittaa köyhyysrajan alapuolella elävien määrän vähentyneen maailmassa, missä hän näkee aihetta optimismiin.

”Good Wills might be able to put ever more dollars where the bad news events conveyed by their ICT’s occur, thus helping to restore some balance between information and power.” (Ibid, 205.)

Hyvä tahto voi siis harjoittaa hyväntekeväisyyttä, mikä vähentää tarvetta koettaa välttää negatiivisia uutisia ja mikä voi parhaimmillaan purkaa kokonaan traagisen tilanteen.

Floridi ei tässä yhteydessä mainitse, miten muuten rahaa voi käyttää vallan välineenä (esim. ostoskäyttäytyminen, sijoittaminen jne).

5.3.2. LISÄÄ LAATUINFORMAATIOTA

”[E]mpowering the single Good Will seems to be matter of more ‘quality information’, in the sense that future ICTs should provide her with more guidance (what could be done effectively), feedback (whether and how the single agent’s efforts and resources are affecting reality), more transparency (information constrains other agent’s misbehaviour, as speed cameras show), more forecasting (information as prevention) and more engineering (information as building capacity).” (Ibid, 205)

Tieto pelkästään ongelmien laadusta voi olla ”traagista”, mutta (laatu-)tieto keinoista vaikuttaa asioihin voi olla voimaannuttavaa ja parhaimmillaan auttaa purkamaan traagisen tilanteen. Luen tässä yhteydessä esitetyt keinot myös ikään kuin vaatimuksiksi journalismille. Journalismilla on vaatimus tuottaa tai ainakin välittää myös tällaista voimaannuttavaa informaatiota; Hyvän Tahdon kontolle jää sitten sen vastaanottaminen tai aktiivinen etsiminen (pään hautaamisen sijaan). Floridin vaatimukset ovat hyvin yhteneviä rakentavan journalismin projektille, jossa kaivataan nimenomaan mahdollisia vastauksia ongelmiin.

Floridin yllä esitetyssä luettelossa mainittu yhteiskunnan (infosfäärin) läpinäkyvyys viittaa sekä hänen käsitykseensä yksityisyydestä ”ontologisen kitkan” funktiona⁸ että ns. infraetiikkaan⁹. Tässä yhteydessä on kuitenkin mielestäni riittävää ymmärtää yhteiskunnan läpinäkyvyys journalismin näkökulmasta. Nopeuskamerasta saatu ylinopeustuomiokin voi päätyä päivälehdessä uutisiin. Kohta ”more engineering” viittaa Floridin tapaan ymmärtää tekijän tieto (ja tavallaan myös koko filosofia).

8. Floridin yksityisyyden määrittelmästä kiinnostuneet, kts. Floridi 2015, 232.

9. Infraetiikka (Ibid, 272) tarkoittaa Floridilla lyhykäisyydessään yhteiskunnan ”eettistä infrastruktuuria” – esim. sananvapaus, reilu kilpailu, yksityisyys, luottamus yms. –, mikä ei ole vielä itsessään hyvää mutta mikä kannustaa moraalisesti hyvään päätöksentekoon ja valintoihin ja toimii tällaisen päätöksenteon ja valintojen mahdollistajana.

5.3.3. MAS JA DM

Floridin mukaan (Ibid, 204) globaalit ongelmat vaativat ratkaisuksi globaaleja agentteja. Yksilökeskeinen etiikka ei skaalaudu sellaisenaan globaalille tasolle, tarvitaan etiikan painopisteen muutos, mistä lisää kohdassa 5.3.4. Lisäksi systeemiset voimat ylittävät yksilöiden kyvyn vaikuttaa asioihin, mikä voi johtaa moraaliseen eskapismiin (Ibid, 165–166). Yksittäiset agentit voivat kuitenkin yhdistää voimansa yhteenliittymäksi (*multi-agent system*, MAS), esimerkiksi ryhmiksi, organisaatioiksi, puolueiksi, yrityksiksi, valtioiksi jne. Jos yksittäisen agentin voimat eivät riitä tekemään moraalisesti vaikuttavaa muutosta jonkin asian suhteen yksin, MAS kanavoi yksittäiset vähämerkitykselliset teot merkityksellisiksi, mitä Floridi kutsuu (Ibid, 262) jaetuksi moraaliksi (*distributed morality*, DM). Organisoimattomasta DM:stä ovat esimerkkejä ”markkinoiden” tai vaikkapa ”yleisen mielipiteen” voima. MAS kanavoi yksilöiden DM-energian ja voi siten joissain tapauksissa mahdollisesti yhdistää traagisen poolit: voiman ja tiedon, kolmatta osatekijää unohtamatta:

”[T]he third strategy consists in identifying this mismatch and re-aligning individual and global agents, in order to make sure that the latter inherit the eudokia of the former and act on it.” (Ibid, 206.)

Valtiot, yritykset ja organisaatiot eivät luonnollisesti automaattisesti omaa Hyvää Tahtoa, vaan ne voivat olla ratkaisun sijaan osa ongelmaa. Niihin voi vaikuttaa ulkopuolelta ”normatiivisten painepisteiden” kautta. Floridi kuvaa tällaisia keinoja (Ibid, 285–287) olevan ainakin bisnesetiikassa: kuluttajavalistus (journalismi), sääntely ja lainsäädäntö sekä moraalinen paine. Mikseivät samat toimenpiteet toimisi muidenkin MAS:ien kohdalla.

5.3.4. ONTOLOGISESTI/ONTOSENTRISEKSI LAAJENNETTU EETTISYYS

Kolmen edellisen ratkaisukeinon ohella Hyvän Tahdon tragediaan ihmiskunta tarvitsee Floridin mukaan myös kokonaisvaltaisen, päämäärärationaalisen, eettisen ohjeistuksen omatessaan kasvavaa teknologista voimaa muuttaa/luoda ympäristöään (ei vain selvitä siinä) eli sovittaessaan yhteen IT-heodikean ongelmaa ja Hyvän Tahdon tragediaa.

”IT-heodicean problem and the tragedy of the Good Will call for an ethics of creators or demiurges not of mere end-users of reality. (...) [S]ince the Good Will is increasingly morally responsible for designing and implementing reality the way it is, the moral question concerning her responsibilities is as much ethical as ontological, namely how she (both as an individual and as a supra-individual or global agent) could act as morally good demiurge.” (Ibid, 206.)

Floridin informaation etiikassa koko infosfäärin katsotaan omaavan sisäisen arvon (Ibid, 111). Toisin sanoen informaation etiikan kannalta kaikella olevaisella katsotaan olevan jonkinasteinen moraalinen arvo (*dignity*), jonka laatu riippuu sen hyödyistä ympäristölle (Ibid, 76) eli infosfäärille. Ihmiskunnan paikka maailmassa ainoana intentionaalisen moraalisen vastuun (*responsibility*) omaavana (tai ainakin siihen kykenevänä) tahona on olla Olemisen paimen (*steward of Being*), sen proaktiivinen (Ibid, 162) muokkaaja, demiurgi, ei vain passiivinen loppukäyttäjä (kts. vastaus 1. teesiin).

Floridi kutsuu ihmisiä saavuttamaan uudenlainen moraalisen herkkyyden (Hyvän Tahdon) koko Olevaa (ontosentristisesti/informationaalisesti ymmärrettynä) kohtaan. Tarkoitus ei ole kuitenkaan hypermoralistisesti passivoida ihmistä jättämään kaiken silleen vaan päinvastoin saada hänet, ”Alicen”, ottamaan aktiivinen rooli, pitämään huolta toisista agenteista ja kehittämään teknologian avulla ympäristöään yhä hyvinvoivemmaksi¹⁰.

10. Floridi kuvaa etiikkaansa myös termillä ”sininen etiikka” (blue ethics, Floridi 2015, 76). Termi viittaa sanaan ’suunnitelma’ (blue-print). Infosfäärillä ei ole muuta suunnitelmaa kuin sisäisesti asetettu kehittyminen ontologisesti rikkaammaksi. Tämä aihe olisi mielestäni oman pidemmän tutkimuksen arvoinen, mihin ei ole tässä mahdollisuutta ajautumatta sivuraiteelle tutkielman alkuperäisestä tarkoituksesta.

Eli kun meillä on voima ja halu muuttaa asioita ja tieto, mitä pitäisi muuttaa, tarvitaan vielä eettiset ohjeet suunnasta, joka tulee ottaa – tai ainakin jota tulee välttää (infosfäärin lait, Ibid, 71).

Vaikka maailman ja agenttien ajattelemisen informaatioprosessien kautta nimenomaan etiikassa voi tuntua intuitiivisesti hieman vieraalta, Floridin mukaan maailma infosfäärinä omaa ominaisuuksia, joiden eettisiä piirteitä (esim. yksityisyys) ei pystytä muiden etiikoiden kautta käsitteellistämään kunnolla. Tämän tutkielman kannalta merkitystä on kuitenkin vain jo aikaisemmin mainitulla aktiivisella ihmiskäsityksellä (demiurgi) sekä millaista vastuuta/roolia ympäristön (infosfäärin) edistämiseksi sen tulee ottaa.

5.3.5. VASTAUSTEN ARVIOINTI

Floridi käsittelee kuplautumista tiedon, voiman ja eudokian kolmiyhteyden avulla, mikä tarjoaa enemmän työkaluja filosofiseen analyysiin kuin rakentavan journalismin ajatus negatiivisten uutisten psyykkisestä rasittavuudesta. Hyvä Tahto ei hautaa päätään hiekkaan eikä rationalisoi tunteitaan moraalista tuskasta huolimatta. Heikko Hyvä Tahto sen sijaan päätyy helppoon ratkaisuun ja alkaa filteröidä vastaanottamaansa tietoa.

Vaikka tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus keskittyä psykologian teorioihin, omana huomiona totean, että psyykkisistä defenseista hyvin yleisellä tasolla puhuttaessa tunteiden rationalisointi on terveellisempää kuin totaalinen ongelmien kieltäminen (*filtering*). Floridi ja rakentavan journalismin projekti eivät ota huomioon sitä, että moni kykenee ohittamaan ikävät asiat myös huumorin avulla. Eettinen ratkaisu Hyvän Tahdon tragedian -ongelmaan ei voi kuitenkaan olla huumori. Journalismissa tällaista lähestymistapaa edustavat mm. laatu-lehtienkin (esim. Helsingin-Sanomien) julkaisemat pilapiirroksiset tai pakinatyyppiset kirjoitukset. Eudokia-vaatimus tyrmää kuitenkin tämän suunnan kehittelyn pidemmälle.

Floridin mukaan Hyvää Tahtoa voidaan voimaannuttaa keinoilla vaikuttaa uutisoituihin epäkohtiin. Floridi luettelee muun muassa taloudelliset vaikutuskeinot, organisaatioiden avulla vaikuttamisen sekä ”laatatiedon” keinoista vaikuttaa asioihin, mahdollisista ratkaisuista. Viimeksi mainitun vaihtoehdon kohdalla voi rakentaa mielestäni analogian rakentavan journalismin projektiin ja sen missioon. Samoin analogia rakentavaan journalismiin tulee ihmiskuvan kautta Floridin kaipaamasta demiurgien etiikasta.

Tietyissä mielessä voidaan katsoa, että rakentavan journalismin projektia edistetään konkreettisellakin tasolla jo hyvin floridimaisin keinoin. Yhdysvalloissa toimii ratkaisujournalismin verkko (*Solutions Journalism Network*), eli MAS, joka opastaa yksittäisiä journalisteja metodisesti sekä kerää SoJo-artikkeleita ympäri maailman vertailumateriaaliksi. Kyseessä on alhaalta ylöspäin suuntautuva projekti, joka kanavoi kasvavaa DM-voimaa ja etsii samalla parhaita mahdollisia käytäntöjä, tekijän tietoa.

Oma kysymyksensä olisi sitten vielä pohtia Floridin tapaa jakaa tapahtumien kuvaus toteavaan ”lucretiuslaiseen” ja myötätuntoiseen, Hyvään Tahtoon vetoavaan. Tämä objektiivisuuskriteeri jakaa hieman rakentavan journalismin kenttää. Osa (esim. Haagerup 2017,

149–150) on sitä mieltä, että rakentava journalismi kestää perinteisen journalismin objektiivisuusvaateen, osa (esim. Gyldensten 2015) puolustaa positiivisten emootioiden propagoimista. Aiheen keskusteluissa (Bro 2019, 7) on käytetty myös termiä ”proaktiivinen neutraliteetti” kuvaamaan journalismin aktiivista roolia sortumatta puolueellisuuteen. Kuten aiemmin on jo todettu, konstruktivismi ei mahdollista lähtökohtaisestikaan tiukkaa objektivismia, sisällöllisesti rakentavassa journalismissa on kuitenkin tärkeintä voimaannuttava asiasisältö, ei katteeton positiivisuus tai emotionaalisuus sinänsä. Journalismin ammattietiikan (JSN) mukaan journalismissa faktat ja mielipiteet on pidettävä erillään. Tunteiden herättäminen puolestaan voi olla perusteltua perinteisin journalistisin kriteereinkin ja johtuu yksinkertaisesti jo artikkelien tarinallisesta muodosta, toki vaarana on lipua suostuttelun (*persuasion*) ja sitä kautta päätöksellisen yksityisyyden alueelle. Kyseessä on veteen piirretty viiva, joka jättää tilaa perustelluille tulkinnoille.

Rakentavan journalismin täydennys 2. teesiin on muotoiluni mukaan seuraavanlainen: journalismin on otettava aktiivinen rooli yhteisen hyvän edistäjänä, ei vain ongelmien kuvaajana, vaan myös ratkaisujen, keinojen tarjoajana niihin.

Tämän voisi allekirjoittaa tulkintani mukaan myös Floridi. Seuraavassa perustelen, kuinka edellä mainittu normi voidaan oikeuttaa.

5.4. II TEESI TÄYDENTYY: ...JOURNALISMIN TULEE OTTAA AKTIIVINEN ROOLI

Seuraavassa perustellaan normia journalismin aktiivisen roolin ottamiselle yhteiskunnan ongelmien ratkaisussa ja hyvinvoinnin edistämiseksi proaktiivisen etiikan, integroidun RPT-mallin sekä Floridin infosfäärin lakien avulla.

5.4.1. KONSTRUKTIIVINEN ETIIKKA

Rakentavan journalismin mukaan journalismin on otettava aktiivinen rooli yhteiskunnan ongelmien ratkaisussa ja sitä kautta yhteisen hyvän edistämiseksi. Tällaisen toiminnan avulla voidaan voimaannuttaa lukijoita. Nyt voidaan kuitenkin kysyä, eikö journalismi ylitä tässä valtuuksiaan?

Floridin (2015, 162) mukaan perinteinen etiikka, jossa eettisiin tilanteisiin ikään kuin laskudutaan laskuvarjolla tyhjyydestä, jättää moraalisen agentin pulaan. Oppikirjamainen lähestymistapa etiikkaan kysymysten kuten ”Saako deontologisen etiikan kannattaja valehdella natsijoukolla, ettei piilotele erään kansallisuuden edustajaa kellarissaan?” ei ole rakentava. Floridin mukaan ihminen ei ole maailman loppukäyttäjä vaan myös sen luoja.

”Yet ethics is not only question of dealing morally well with given world. It is also a question of constructing the world, improving its nature, and shaping its development in the right way.” (Floridi 2015, 162.)

Proaktiiviseen etiikkaan, tai konstruktiviseen etiikkaan kuten Floridi sitä nimittää (Ibid, 164), kuuluu, että agentti ”paneekin aktiivisesti alulle hyviä muutoksia ja, odottamisen sijaan, edistää positiivisten asioiden tapahtumista” (oma käänös, Ibid, 163).

Gyldensted (2015, 32) ei pidä journalismin vastuun kasvattamisen olevan ristiriidassa journalismin tehtävän kanssa, ainakaan, miten se ymmärretään sosiaalisen vastuun teoriassa.

”[T]he idea of exploring solutions to society’s problems is in keeping with the social responsibility theory of the press, which asserts that journalists have an obligation to consider society’s best interest when making news decisions.” (McIntyre & Gyldensted 2017, 29.)

Liberalistisen lehdistäteorian mukaan journalismi on juridisessa vastuussa sananvapauden toteuttamisessa, sosiaalisen vastuun teorian mukaan journalismi on myös ammattieettisessä vastuussa sanomisistaan. Rakentava journalismi kasvattaa journalismin vastuullisuutta koskemaan myös sanomistensa seuraamuksia yhteiskunnassa (infosfäärissä).

Floridin konstruktivinen etiikka puhuu journalismiin sovellettuna sen tehtäväkentän laajentamisen puolesta yksilöeettisestä lähtökohdasta käsin kuten rakentava journalismikin.

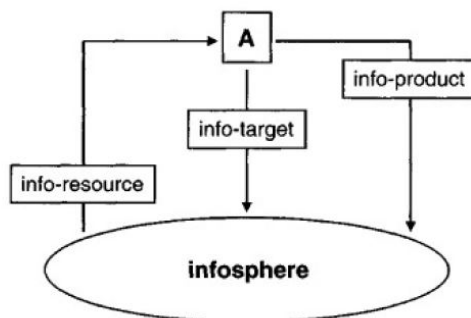
Mainittakoon vielä selvennyksenä, että *journalismin* vastuullisuus on viime kädessä aina *journalistin* vastuullisuutta. ”Journalismin etiikka” (so. ammattietiikka) on aina loppujen lopuksi journalistin etiikkaa. Ammattietiikka on toimintakoodisto (infraetiikka), hyvien käytäntöjen luettelon ja oikeusjuttujen välttämisen yhdistelmä, jonka taakse journalisti voi piiloutua ja välttää henkilökohtaisia eettisiä kannanottoja. Suomen journalistien ammattietiikkakin kuitenkin tunnustaa journalistin henkilökohtaisen etiikan ylittämättömäksi ja siten vaatimuksen toteuttaa yksilöetiikkaansa työssään. ”Journalistilla on mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa.” (JSN:n Journalistin ohjeet, 5. pykälä.) Positiivisesti ilmaisten: journalistilla on velvollisuus toimia (eettisen) vakaumuksensa mukaisesti. Kuten Floridi toteaa, MAS (yksittäinen media) voi sitten periä yksilön eudokian.

5.4.2. RAKENTAVA JOURNALISMI RPT-MALLISSA

Floridin (2010, 105–108) mukaan agentit vaikuttavat toiminnallaan informaatioympäristöönsä, mitä voi hahmottaa RPT-mallilla. Informaatiota tarvitaan eettisen arvioinnin resursiksi (*resource*, R), informaatiota myös tuotetaan (*product*, P) periaatteilla, jotka muokkaavat tuottamistavan etiikkaa. Kolmantena tekijänä RPT-mallissa on se, että informaatioympäristössä toimiminen muokkaa samalla aina myös itse ympäristöä kohteena (*target*, T).

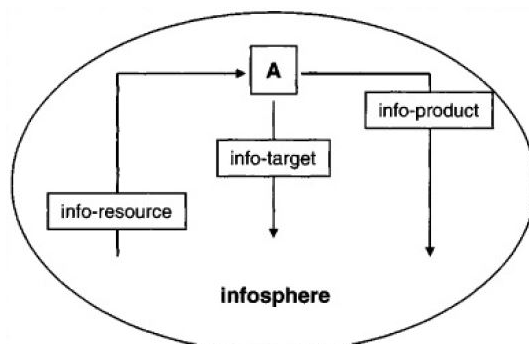
Se, että journalismi on vastuussa paitsi tiedonvälityksestä, myös sen vaikutuksesta yhteiskunnan hyvinvointiin ja yksilöiden voimaannuttamiseen, vastaa paradigman siirtoa sellaisesta journalismin mallista, jossa journalismi on RPT-vektoreiden (Floridi 2010, 104) ulkopuolinen (vastuuton tai vain ammattieettisesti vastuullinen) episteeminen toimija (kts. kuvio 2), integroituun RPT-malliin, jossa journalismi on osa infosfääriä, informaatioympäristöä, jolloin myös infosfäärin ”ontologiset” lait koskevat sitä agenttina (A) (kts. kuvio 3). Näin ajateltuna journalismi (tai ainakaan journalisti) ei voi välttää vastuutaan toimintansa eettisiä seuraamuksista informaatioekosysteemeissä, minkä osa se (hän) on. Floridin mallissa emme ole vastuussa toiminnastamme vain toisille agenteille vaan myös ympäristölle ymmärrettynä infosfäärinä.

KUVIO 2.

(Lähde: Floridi 2010, 104.)

KUVIO 3.

(Lähde: Floridi 2010, 110.)

Sallittakoon tässä kohden hieman tavallista pitempi lainaus asian merkittävyyden vuoksi. Floridin mukaan intergrouitu RPT-malli, yllä mainitun ohella, päivittää informaation etiikan makroetiikaksi (eli kokonaisvaltaiseksi etiikaksi verrattuna vain soveltavaan etiikkaan eli ”mikroetiikkaan”).

”A more encompassing approach to information ethics needs to take three steps. It must bring together the three ‘informational arrows’ (*eli R, P ja T, oma lisäys*). It has to consider the whole information cycle¹¹. And it needs to take seriously the ontological shift in the nature of the infosphere (...). This means analysing informationally all entities involved (including the moral agent *A*) and their changes, actions, and interactions, and treating them not apart from, but as part of the informational environment to which they belong as informational systems themselves. Whereas the first two steps do not pose particular problems, and may be shared by other approaches to information ethics, the third step is crucial but involves an ‘update’ in the ontological conception of ‘information’ in question. Instead of limiting the analysis to (veridical) semantic contents – as any narrower interpretation of information ethics as a microethics inevitably does – an ecological approach to information ethics *also* treats information as an entity as well. In other words, we move from a broadly constructed epistemological or semantic conception of information ethics – in which information may be roughly equivalent to news or contents – to one which is typically ontological, and treats information as equivalent to patterns or entities in the world. Thus, in the revised RPT model (...) the agent is embodied and embedded, as an informational agent or inforg, in an equally informational environment.” (Floridi 2010, 109–110.)

Tästä ontosentrisestä näkökulmasta on tässä tutkielmassa kirjoitettu aiemmin jo useaan otteeseen (kts. mm. infosfäärin maksiminen tulkinta luvussa 2), myös siitä, kuinka tätä episteemistä levelismia on tulkittava (kts. kuvio 1, LoA sitouttaa mallin ontologisesti).

11. Informaation kehä tai linkaari tarkoittaa informaation luomista, keräämistä, tallentamista, prosessoimista, jakamista, käyttöä ja lopuksi sen kierrättämistä tai tuhoamista (Floridi 2010, 5).

Floridin mukaan erikseen tutkittaessa RPT-mallin osatekijät eivät muodosta yhtenäistä eettistä teoriaa. Toisaalta kattavan etiikan ”yhtenäisteorian” (makroetiikan) on kyettävä selittämään mallin jokainen osatekijä. Floridin mukaan tässä onnistutaan parhaiten nimenomaan informaation etiikan avulla verrattuna muihin makroetiikoihin kuten hyve-etiikka, deontologia tai utilitarismi, joita hän punnitsee eri näkökulmista *The Ethics of Information* -kirjassaan moneen otteeseen.

Sovellettaessa integroitua RPT-mallia journalismiin vastuu ontologisista seurauksista on otettava vakavasti. Journalismi ei tiputtele uutisia ihmisille mistään norsunluutornista, vaan on osa infosfääriä, informaatioekosysteemiä ja siksi myös sen eettisten lakien alainen.

5.4.3. INFOSFÄÄRIN LAIT

Rakentavan journalismin projektin mukaan journalismin on toimittava yleisen edun (public interest) puolesta ja tavallaan sen nimissä. ”Yleisen edun” -käsite on todettu kuitenkin journalistisessa kirjallisuudessa (Heinonen 1995, 43; McQuail 2013, 217–218; Bro 2019, 2) sangen epämääräiseksi ja vaikeaksi määritellä, huonoksikin. Rakentavan journalismin normatiivinen perusteleminen ja oikeuttaminen Floridin informaation etiikalla tuo asiaan helpotuksen. Floridin mukaan meidän on toimittava yleisen edun sijaan infosfäärin ja sen agenttien (toiminnan kohteina: patienttien) hyvinvoinnin (*well-being*) edistämiseksi. Hyvinvointi on toki intuitiivisesti helpommin käsitettävissä ja konkreettisemmin todettavissa kuin tulkinnanvaraisempi yhteiskunnan yleinen etu.

Toistan tässä vielä määrittelykappaleessa esitetyt Floridin infosfäärin lait tarkempaa selvittelyä varten. Noudattamalla infosfäärin lakeja, agentti toimii eettisesti oikein eli kunnioitusta (*respect*) ja välittämistä (*care*) osoittaen.

- ”0 entropy ought not to be caused in the infoshere (null law)
- 1 entropy ought to be prevented in the infosphere
- 2 entropy ought to be removed from the infoshere
- 3 the flourishing of informational entities as well as of the whole infoshere ought to be promoted by preserving, cultivating, and enriching their well-being”. (Floridi 2015, 71.)

Floridin mukaan nollalaki on itsessään moraalisesti neutraali. Moraalisesti kunnioitettavan teon on lisäksi pidettävä sisällään jokin kolmesta ylemmästä laista ja on sitä kiitettävämpi, mitä ylempää lakia onnistuu noudattamaan.

Kolmas laki pitää sisällään infosfäärin hyvinvoinnin edistämisen eli rakentavan journalismin projektin. Tältä pohjalta voidaan todeta normatiivisesti, että Floridin infosfäärin lait tukevat/edellyttävät journalismin(-kin) aktiivista toimintaa ympäristönsä hyväksi – silloin kun se siihen kykenee. Floridin mukaan emme voi aina täysin ennustaa toimintamme seurauksia, siksi tärkeintä on selvittää asioiden tila ja mahdolliset seuraukset mahdollisimman tarkasti ennen toimintaa, ettemme vahingossa lisää entropiaa ympäristöömme. Tämän

vuoksi ensimmäinen laki on välttää entropian aiheuttamista ja vasta toissijaiset lait koskevat positiivisempaa toimintaa. Samoin yleisten journalismin eettisten periaatteiden mukaan ensisijaista on välttää turhan harmin aiheuttaminen. Positiivisten tulosten aiheuttamista ei kielletä.

Hieman mutkikkaampi asia Floridin infosfäärin laeissa on negatiivisten seuraamusten ”korvaaminen” toisilla positiivisilla. Toisaalta Floridi on sitä mieltä nollalain vuoksi, että emme saa laskelmoida eli tehdä pientäkään pahaa aiheuttaaksemme suurempaa hyvää. Toisaalta Floridi hyväksyy kuitenkin vähemmän arvokkuutta sisältävien informaatio-objektien (esim. virukset) uhraamisen korkeamman arvokkuusluokan informaatio-objektien (kuten ihminen) vuoksi. Journalismissa lakeja on tuskin luettava siten, että esimerkiksi jo tapahtuneen väärinkäytöksen paljastaminen olisi väärin väärintekijää kohtaan. Pikemminkin – rakentavan journalismin hengessä – niin, että jo tapahtuneen hyvän tai mahdollisen hyvän asian raportoimatta jättäminen on entropiaa aiheuttava valinta infosfäärin näkökulmasta.

”It’s not just people doing terrible things that are hidden from view; it’s people doing remarkable things that are hidden from view.” (David Bornstein at TEDxBYU, www.youtube.com/watch?v=dES2_JnLAWQ)

Ensimmäisen teesin kohdalla olen jo käsitellyt, millaista tietoa demiurgiksi ymmärretty ihminen tarvitsee journalismilta hyvinvointiaan varten.

5.5. YHTEENVETO II TEESISTÄ

Tässä jaksossa olen käsitellyt Floridin tapaa kuvata journalismin negatiivisuudesta seuraavaa kuplautumista informaation, voiman ja eudokian kolmiyhteyden avulla. Ratkaisuksi Floridi tarjoaa mm. rakentavan journalismin kannattamaa voimaannuttavaa informaatiota keinoista ja mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin sekä aktiivisen ihmisen (demiurgi) etiikkaa.

Rakentavan journalismin väite siitä, että journalismin on otettava nykyistä aktiivisempi rooli yleisen hyvän edistäjänä, ei vain ongelmien kuvaajana, oikeutetaan proaktiivisella etiikalla, integroidulla RPT-mallilla sekä infosfäärin laeilla, joiden mukaan agenttien moraalinen velvollisuus on edistää ympäristön ja toisten agenttien hyvinvointia, silloin kun se on mahdollista.

6. LOPPUYHTEENVETO JA -PÄÄTELMÄ

”Every little effort helps in the battle against idiocy, obscurantism, intolerance, fanaticism, bigotry, prejudice, fundamentalisms of all kinds, populism, and mere ignorance.” (Floridi 2019, 209.)

Olen rakentanut tässä tutkielmassa analogian rakentavan journalismin projektin taustalla tunnistamieni normien sekä Floridin konstruktionistisen filosofian viitekehyksen välille oikeuttaakseni väitteet filosofisesti. Analogioita konstruoin Floridin abstraktion metodin ja Gyldenstedin journalistin haastattelutekniikoiden välille, Floridin tiedon subjektiivisen relevanssivaatimuksen ja rakentavan journalismin postuloiman ihmiskuvan välille, Floridin Hyvän Tahdon tragedian -ongelman ja rakentavan journalismin väitteen empatiavajeesta (*compassion fatigue*) kuplautumisen syynä välille, Floridin infosfäärin lakien ja rakentavan journalismin väitteen journalismin laajennetun yhteiskuntavastuun välille, Floridin proaktiivisen etiikan postuloiman ihmiskuvan ja rakentavan journalismin ihmiskuvan välille, Floridin Hyvän tahdon tragedian -ongelman vastausten ja rakentavan journalismin projektin mission välille. Muihinkin – tahattomiin – analogioihin Floridin filosofian ja ylipäänsä journalismin välillä on viitattu tekstissä, esim. konstruktionismiin sosiaalisen todellisuuden luojaana sekä journalismin tarinankerrontaan Floridin kysymys–vastaus -verkoston kautta.

Tarkkaavainen lukija on havainnut, että muotoilemani kaksi teesiä – journalismia tulee täydentää myös rakentavalla journalismilla ja journalismin on otettava aktiivisempi rooli ongelmien ratkaisujen kuvaajana – eivät ole täysin erillisiä asioita Floridin informaation filosofian läpi tarkasteltuna. Ensimmäinen episteeminen kysymys pitää jo sisällään myös toiseen kysymykseen vaadittavan normatiivisen latauksen johtuen konstruktionismista; emme vastaanota informaatiota passiivisesti vaan omaamme vastuun omista konstruktioistamme, niin journalismikin.

Se, millaista tietoa ajattelemme journalismin tehtäväksi meille välittää (tai laatia) ja millaisen kysymyksenasettelun avulla, vastaa samalla kysymykseen itsestämme yleisönä. Rakentavan journalismin ja Floridin näkemykset ihmisestä aktiivisena ja vaikuttamaan pyrkivänä olentona lyövät kättä yhteen ja määrittävät tarjotun informaation relevanttiuden. Konstruktionistinen etiikka ja konstruktiiivinen journalismi ovat tavallaan osa samaa ihmisprojektia (*human project*). Niiden abstraktion taso ja kysymyksen asettelun tarkoitus ovat yhteneviä.

Me ihmiset emme ole uhreja, passiivisia kuluttajia, maailman loppukäyttäjiä vaan aktiivisia toimijoita, kansalaisia, Olemisen paimenia (*stewards of Being*) ja meitä tulee myös kohdella sellaisina – myös journalismissa. Päinvastainen (entropiaa aiheuttava) toiminta nujertaa heikot Hyvät Tahdot.

”Rakentava journalismi on reaktio havaintoon, että ongelmia ja kriisejä korostava journalistinen julkisuus ahdistaa ja sitä kautta passivoi yleisöjä: ihmiset väsyvät huonoihin uutisiin ja kääntyvät niistä poispäin. Positiivisista kehityskuluista ja ratkaisujen mahdollisuuksista kertominen rohkaisee toimimaan ja osoittaa, ettei tulevaisuus ole toivoton.” (Hautakangas, Ahva ja Haara 2018, 5.)

Konstruktionismin mukaan journalismi ei vain peilaa vaan myös luo todellisuutta toiminnallaan. Journalismi on informaatioympäristöön (niin semanttiseen kuin ontologiseenkin) aktiivisesti vaikuttava toimija, todellisuutta semantisoivien narraatioiden tekijä. Rakentavan journalismin mukaan vastuuta tästä ei voida paeta. Ammattietiikan takana piileskelevä journalismi on saanut negatiivisuudellaan aikaan yhteiskunnassa asioita, joita valistunut osa ammattikuntaa ei pidä hyväksyttävänä. Yhtenä konkreettisena esimerkkinä tästä on journalistien vuositapaamisessa esitetty ammattikuntareflektiivinen kysymys: Donald Trumpin kuvan vieressä seisojaksi ”Did we create him?” Tässä ei ole kyse näkökannasta republikaaneihin vaan populismiin, joka on tuhoisaa demokratialle, jonka nimissä sananvapautta journalismi harjoittaa. Rakentava journalismi sanoo, että jos kuva peilissä ei miellytä, peilissäkin voi olla vikaa. Infosfäärin lakien mukaan entropiaa on poistettava aktiivisesti ja ympäristön sekä sen objektien hyvinvointia edistettävä, siksi journalismin (MAS) on otettava proaktiivinen rooli infosfäärin edistämisessä, silloin kun se siihen kykenee (nollalaki).

”Seen from a demiurgic perspective, PI (*the philosophy of information, oma lisäys*) can then be presented as the study of the informational activities that make possible the construction, conceptualization, semanticization and finally the moral stewardship of reality[.]” (Floridi 2014, 23)

Luciano Floridin informaation filosofian viitekehyksessä voidaan luoda analogia rakentavaan journalismiin, minkä avulla voidaan oikeuttaa rakentavan journalismin projektin taustalla tunnistamani implisiittiset – episteeminen ja normatiivinen – väitteet.

Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole ollut pohtia rakentavalle journalismille metodologista, deskriptiivistä, funktionaalista yms. määritelmää. Toki jokainen voi helposti normatiivisen oikeutuksen pohjalta sellaisia laatia. Rakentavaa journalismia tehdään tietynlaisilla haastattelutaktikoilla (metodologia), tietynlaisen yleisön tarpeita ajatellen (deskriptiivisyys), tietynlaista tarkoitusta varten (funktio). Tarkkaa määritelmää tärkeämpää on kirjoittajan mielestä rakentavan journalismin normatiivinen pohja, jolta se ponnistaa, ja sen oikeutus.

Tässä tutkielmassa Floridin filosofiaa on – soveltavan tehtävän vuoksi – käytetty tarkoituksella ”dogmaattisesti”. Floridi ei ole itse kuitenkaan missään nimessä dogmaattinen filosofi. Filosofiset kysymykset ovat hänen mukaansa aina avoinna rationaalisesti perustelulle erimielisyydelle.

”Philosophy is, after all, the last stage of reflection, where the semanticization of Being is pursued and kept open (...). Its critical and creative investigations identify, formulate, evaluate, clarify, interpret, explain but above all answer questions that are intrinsically capable of different and possibly irreconcilable treatments, questions that are genuinely open to informed, rational, and honest disagreement (...).” (Floridi 2019, 26.)

Floridi on myös hyvin tietoinen filosofisen projektinsa keskeneräisyydestä. ”It is clear that much more and better work needs to be done in IE (*the ethics of information, oma lisäys*) before one may justifiably claim to have a full theory.” (Floridi 2015, 306.) ”IE is not immediately useful to solve specific ethical problems (...), but nor does a textbook on Newtonian physics solve your car problems.” (Ibid, 313.) Floridin mukaan oman käytännöllisen järjen (*phronesis*) käyttäminen on sallittua. Sitä olen koettanut tässä tutkielmassa tehdä.

LÄHTEET:

Bro Petersen, Peter (2019): Constructive Journalism – proponents, precedents and principles. Saatavilla osoitteesta:

https://findresearcher.sdu.dk:8443/ws/portalfiles/portal/151844768/Constructive_Journalism_Proponents_precedents_and_principles_comments_revised_January_2018_.pdf

Bornstein, David at TEDxBYU videossa, joka on saatavilla osoitteessa:

www.youtube.com/watch?v=dES2_JnLAWQ

Durante, Massimo (2017): Ethics, Law and the Politics of Information – A Guide to the Philosophy of Luciano Floridi. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V.

Floridi, Luciano (2010): Information. A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press.

Floridi, Luciano (2014): The Philosophy of Information. New York: Oxford University Press. Julkaistu alun perin 2011.

Floridi, Luciano (2015): The Ethics of Information. New York: Oxford University Press. Julkaistu alun perin 2013.

Floridi, Luciano (2016): The Fourth Revolution – How the Infosphere is Reshaping Human Reality. New York: Oxford University Press. Julkaistu alun perin 2014.

Floridi, Luciano (2019): The Logic of Information. New York: Oxford University Press.

Floridi, Luciano: verkossa oleva kirje John Searlille. Saatavilla osoitteesta:

<https://www.nybooks.com/articles/2014/12/18/information-desk/>

Gyldensted, Cathrine (2015): From Mirrors to Movers: Five Elements of Positive Psychology in Constructive Journalism. Kirja saatavilla osoitteesta:

https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full__

Haagerup, Ulrik (2017): *Constructive News: How to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Aarhus University Press.

Hautakangas, Mikko; Ahva, Laura; Haara, Paula (2018): *Sovittelujournalismin käsikirja*. Kirja saatavilla osoitteesta: www.sovittelujournalismi.fi. Heinonen, Ari (1995): *Vahtikoiran omatunto – Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tampereen yliopisto. Kirja saatavilla osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/65688>

Hämäläinen, Reijo (1993): *Kymenlaakson journalisti*. Kymenlaakson Sanomalehtimiesyhdistys ky.

Ipsos morin tutkimus videossa, joka on saatavilla osoitteessa:

<https://constructiveinstitute.org/Constructive-Journalism/Constructive-Journalism>

Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeet saatavilla osoitteesta:

http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

McIntyre, Karen & Gyldensted, Cathrine (2017): *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. *The Journal of Media Innovations* 4.2, 20–34. Teksti saatavilla osoitteesta:

<https://www.journals.uio.no/index.php/TJMI/article/view/2403/5102>.

McIntyre, Karen (2019): *Solutions Journalism*. *Journalism Practice* 13:1, 16–34. Teksti saatavilla osoitteesta:

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17512786.2017.1409647?needAccess=true>

McQuail, Denis (2013): *Journalism and Society*. London: SAGE Publications Ltd.

Mitroff, Ian & Silvers, Abraham (2010): *Dirty Rotten Strategies – How We Trick Ourselves and Others into Solving the Wrong Problems Precisely*. California: Stanford University Press.

Mäntylä, Jorma (2008): Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Neuvonen, Riku (2005): Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.